

Із тридцять третім голим роком...

Андрій МАЛИШКО
Вірші з шухляди

Я б вивів на шпиль Говерли,
Щоб люди їх в пилюку стерли,
Немов гадюки труйний слід,

Тирано-деспотів умілих,
Диктаторів осатанілих,
Їх чорне кодро, плід і рід.

Отих, що крові каламуть
Кладуть на душу й спопеляють,
Отих, що мову розпинають
І серцю кайдани кують.

Я часто бачив, рідна, як ідеш
По Ленінській, по вулиці широкій,
У Києві босоніж. На вітрах
Під сонцем, в спеку, в магазини шумні
Стаєш у чергу. І твої слова,
Що народились з українських піль,
Повиті в щебет, у цвітіння, в роси,
Побиті кулями, катовані у тюрмах
Здаються дикими... А ти ж лише просила,
Щоб вибить чек на той трудний шматок
Твого ж хліба, що сама у полі
Посіяла, доглянула в ночах,
А потім віддала на хлібоздачу.
А ти ж якою доброю була до тих,
Що хліб твій жерли, зневажали мову,
Тебе саму, твій рід і твій народ,
Ти їм прощати уміла і несла
Додому шмат згорьованого хліба,
Який сама вробила. Тільки я
Ніколи їм простити того не зможу,
Що мила неня в Київ із села
За власним хлібом їздила роками
І в чергах довгих ждала той пайок,
Який було призначено поету.

Ревуть зі Сходу крикуни,
Мов зачманілі від хвороби:
— Верніть, верніть нам культ особи,
Ми культособові сини.

А що ж, вернути б ненароком
Із тридцять третім голим роком,
Голодно голим та німим,
Та тричі пухлим. Хай би з ним
Поїли б кору і комору,
Траву і шкуру, цвіль і міль,
Та мерли б жовті, як з похміль.
Без труп понесені із двору.
Ні за що. Просто. Без вини.
Було б вам добре, крикуни?

1964

Мертвые сраму не имут...

Це так. Це правда. Сорому не ма',
Отой, кого хльостала ніч німа
Пожарами та кулями до смерті,
Ятрила болем і в тяжкій слюзі
Лице вмивала, біла у грозі,
А він підводив очі широко-вперті,
І відступали горе і зима.
Це справді так. Той сорому не ма'.
Той сорому не має у житті,

Юрій Ілленко. "Голод-33"

Хто у тяжкі, в часи лихі оті
Із голоду опухши в чорну днину,
Шкуринки чорної трагічний дар
Ділив на батька й на малу дитину,
А сам вмирав, великий хлібодар
Кістлявими руками обома
Обнявши землю. Сорому не ма'...
Того болючий сором не опік,
Хто в лиховісний тридцять сьомий рік
Конав у тюрмах за єдине слово,
Проказане у чесній гіркоті,
За колосок узятий випадково,
Чи за один буряк — на Воркуті,
Чи за огнистий спів — німа тюрма,
Ні, ні, це так!
Той сорому не ма'!

Але хто жив на злобній клеветі,
В доносіках кривавих мив долоні,
Хто жертви, будучи на смертнім сконі,
Нові шукав і розпинав в житті, —
Того нашадки вивернуть із гробу,
І той язик, затруєний в злобі,
І кров його собачу, і подобу,
І прах, і попіл в соромі й ганьбі.
Хто владу мав і в муках тішив зір,
Як Бог решотками кував Сибір,
Засланців слав і слідував за ними
Очима хижими і кам'яними,
І кров точив, як воду, задарма,
Серця палив з фальшивого завзяття,
Тому не обібраться соромом,
І смерть — прокляття,
Й вічна ніч — прокляття!

Повернення

Повернулися ті, що роками були
без домівки,
За снігами і дротом верстали нужденні
мандрівки.

За оглухлими зойками болю, за Воркутою,
Несучи свої рани з доносами і клеветою.

Повернулися ті, що писали поеми і книги,
І на орному полі колосся ростили
з-під криги,

Не доспали ночей, не жаліли життя серед
бою,
А жорстоко покарані, не похилились собою.

Мовчазні і суворі випростують стружені
плечі,
Половина їх серця залишилась десь
у хуртечі.

Повернулись живі, у надії ховаючи втому,
А вже мертві — ім'ям прилетіли до отчого
дому.

Познімали ті ватянки снігом і вітром
покриті,
Повідаючи сни, що юрилися несамовиті.

І виходять на вулиці, тихо любуються
з хмарок
Без етапів тяжких, без дротів,
матюків і овчарок.

Їхні жони давно повиходили заміж з роками,
Їхні діти женились і граються в ніч
з малюками.

А вже ті, що вернулись, оправдані всі,
без описок,
Припадають сивинами біля внучат
і колисок.

Та в хвилини задуми, підводячи очі помалу,
Проклинають убивць, що безслідно пішли
з трибуналу.
25.03.65 р. Київ

Не спиться їй, бо осінь за порогом
Кладе печаті кругло-золоті,
Учора зночі гомоніла з Богом,
Якого загубила у житті:
— Ти рівно щедрий можним і убогим,
І всі твої діяння мов святі!
Якби не так. Гай-гай, паноньку Боже,
Не все те рівне, що в могилі схоже.
Просила в тебе хліба в тридцять третім,
Просила мужа на війні снаги,
А ти поміг? А ти в яким секреті
Тримав себе, коли земні боги
Ятрили серце людям на планеті,
Під чорним сонцем, з чорної юги?
Ще довго бабці клалось на досаду.
Лиш Бог мовчав. Оберігав посаду.

Друкується за виданням Антологія літературів Обухівщини. — Обухів, 2012.

Вадим МИЦИК,

член Асоціації дослідників голодів в Україні, директор Тальнівського районного музею історії хліборобства

Про те, що голод 1932—1933 років був штучним і проведеним насильно, нині стверджують майже всі дослідники цієї національної трагедії в Україні. Люди в нашому краї це сповна відчули на собі. Комуністичний режим скрізь створив ударні бригади, які забирали збіжжя до зернини, а хліб до крихти. Навіть їжу з горщиків якщо не забирали, то виливали, аби люди не мали чого їсти. “Ударники” були озброєні металевими штричками, якими проштрикували солому, землю, вишукуючи “приховане зерно”. Така організація була всюди, а це підтверджує, що систему розробила і застосувала влада.

Про таку страхітливую катастрофу пророк української нації Тарас Шевченко у поемі “Княжна” писав ще 1847 року:

А голод стогне на селі.

І стогне він, стогне по всій Україні.

Кара Господева. Тисячами гинуть

Голоднії люде. А скирти гниють.

А пани й полову жидам продають.

Та голоду раді, та Бога благають,

Щоб ще хоч годочок хлібець не розжав...

.....

А Бог куняє. Бо се було б диво,

Щоб чути і бачити — і не покарать.

Організаторів Голодомору тепер прикривають збірним поняттям: “сталінщина”, “більшовицький режим”. Але відомо, що голод в Україні 1921—1923, 1932—1933, 1946—1947 рр. — організувала новітня Російська імперія під вивіскою “Радянський Союз” і під проводом Всесоюзної комуністичної партії більшовиків від Кремля й до кожної низової парторганізації КП(б)У. Хто тепер найбільше заперечує, що голоду-геноциду в Україні не було? Росія і комуністична партія. Політичні канібали, захопивши владу, вилили історичну злість на український народ. Вони розраховували, що за два роки голодування в народі як цілісного етнічного утворення паралізується воля до активності, до спротиву. Тому голод в Україні тривав два роки і повторювався через десять. Таке не сталося у 1946—1947 рр. тільки через те, що завадила Друга світова війна.

У катів-організаторів голоду є імена. Найперше — голодоморна трійка: Сталін, Молотов, Каганович. Вони прислали в Україну своїх поплічників — “комісара голодомору” росіянина Павла Постишева другим “першим” секретарем ЦК КП(б)У, єврея Менделя Хатаєвича — секретарем Дніпропетровського обкому, потім секретар ЦК, німця Євгена Вегера секретарем Одеського обкому. У них під контролем було керівництво УСРР (Українська соціалістична радянська республіка) — перший секретар ЦК КП(б)У Станіслав Косіор, голова Раднаркому Влас Чубар, голова ВУЦВК Григорій Петровський, голова ГПУ Всеволод Балицький, якого 18 лютого 1933 року з Москви знову відправили в Україну. У 1932—1934 рр. він був особливим уповноваженим ОГПУ СРСР в Україні, на мові криміналітету — “смотрящим”. Київським обкомом компартії керував Микола Демченко, а Звенигородським райпарткомом — Грінберг, Тальнівським — Ковалець, якого за заслуги 1933 року перевели на роботу в обком. Райвиконком у Тальному очолював Бортняк. Начальником “робітничо-селянської” міліції був Кічай.

Міліції надали необмежені права. Людину можна було безпідставно заарештувати й навіть вбити на місці. Випадки самосуду траплялися майже в кожному селі. Методи розправи над людьми влада підтримувала. У районних газетах усі публікації спрямовувалися на те, щоб найбільше забрати в людей хліба “для держави”. Заголовки сповнені ненависті й закликів до насилля: “натиснути на куркуля, дати відсіч куркулям, засудити куркуля, посилити боротьбу за хліб, трошити саботажників” і таке ін.

Якщо в інших місцевостях голод розпочався з осені 1932 року, то в селах Уманського, Бабанського, Буцького, Жашківського, Звенигородського, Ладизинського, Маньківського, Монастирищенського, Тальнівського, Христинівського районів

Попередньо опробований владою Голодомор 1932—1933 років в Україні

(територія історичної Уманщини) він почався ще з січня 1932 року. Річ у тім, що за допомогою органів ГПУ-ОДПУ СРСР в Україні випробували технологію знищення українського народу засобом голоду. Для експерименту взяли Вінницьку область. До неї у спішному порядку приєднали десять районів Київщини від Монастирища до Звенигородки. Голодоморним експериментом вдарили в історичну серцевину українського хліборобського роду — краю наймасовішого розселення міст і селищ трипільської культури. У Вінницькій області їх нараховується 295, а в названих районах історичної Уманщини — 183.

Каральні органи ГПУ в Україні його й випробували. Під їхнім наглядом відбувалося вилучення зерна, розкуркулення, засудження непокірних і придушення будь-якого спротиву. Вони, а також ЦК компартії УСРР контролювали перебіг голоду. Ось наслідок експерименту. В доповідній записці Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У читаємо, що смертність і опухання від голоду в Бабанському районі “дошла до крупних розмірів”. В Умані в січні-лютому 1932 року з голоду померло 125 осіб. У довідці інспектора Манюріна центральному комітету компартії України наводяться жакливі цифри станом на 17 квітня 1932 року. В моєму рідному Вишніполі у квітні померла з голоду 61 особа, а в сусідньому Кам’яночому — 37, в Нерубайці — 75, в Острівці — 60. Загалом за півтора місяця в селах Бабанського району умертвлено голодом 250 осіб. У Фурманці Уманського району із січня до 20 травня 1932 року з голоду вимерло 112 осіб на 438 дворів, а за 10 днів квітня — 27 осіб, з 1 до 5 травня — 24 особи. Найбільша смертність була в с. Городищі — 100 осіб із початку року, щодня помирало по 8—12 осіб. У селі Дмитрушки щодня помирало по 5—6 людей.

До партійних органів у Київ 2 червня 1932 року надійшов лист зі Звенигородки (правопис збережено): “Вас обманюють керівники району. Люди — колгоспники, бідняки мруть з голоду, їдять дохлі коні, збирають по вулицях різне сміття. І сільради не реєструють, що з голоду помирають, провірте села Тарасівку, Неморож, Мурзинці.

Коні дохнуть, у селі Вільхівці за одну ніч 50 штук, Кобиляках — 15. Кури видохли, корови ріжуть, продають, унічтожують.

Не дивуйтесь, що не підписуюсь, бо боюсь, щоб не попало нашій Звенигородській власті, яка здібна не тільки викинути, а й розстріляти людину”.

Отже, технологію Голодомору було відпрацьовано і під осінь 1932 року на повну потужність запущено по всіх областях Радянської України.

Вилучення хліба розглядалося на пленумах районних парткомітетів. Невгодних членів із них повиводили. У січні 1933 року відбувся пленум Звенигородського райкому компартії (райпарткому). Проводив цей голодоморний захід і виступав, даючи завдання, представник Київського обкому

компартії Корченко. Від району обіцяли виконати “поставлені задачі” члени райпарткому Ермоленко, Писанко, Святохін, Тимошпольський, Луннік, Арановський, Скоромний, Степанченко, Качківський, Бойченко, Іванченко, Машківський, Стрижевський, Кордун, Руденко та Грінберг. Одноставним рішенням члени райпарткому активізували масове вилучення зерна у мешканців району. А щоб цьому не заважали, то другим рішенням оголосили “чистку партійних лав від чужерідних елементів, переродженців, агентури куркулів” (29.01.1933 р.) Секретарем райпарткому тоді був Грінберг, а головою райвиконкому — Кордун.

Із комуністів, комсомольців, активістів створили “ударні бригади” і заходилися злочинно виконувати компартійні рішення. Районна газета “Соціалістичний наступ” (ред. П. Я. Руденко) подає приклади їхньої діяльності. У селі Гудзівці в куркуля Петра Матвієнка забрали 4 центнери краденого хліба, в куркульки Насті Бабенкової — 1,5 ц, у Вовченка Павла — 2 ц. Куркулька Наталка Яровенко закопала у землі 1,8 ц хліба. Бригада Івана Андріюци і голови сільради Ганаги (очевидно, Гарнаги — В.М.), членів Савенюка, Ропотила “за день винайшла захованого у куркулів краденого хліба 20 центнерів” (10.01.1933) Постає запитання: де вони накрали того хліба, в себе чи що? Бо якби в колгоспі, то розстріляли б на місці.

Куркуль Бабченко з Юрківки закопав хліб у землю, поховав по сусідах. Бригада знайшла шість пудів закопаного та три пуди пережаханого. Його “засуджено на 5 років у далекіх таборах з обмеженням прав на 5 років і конфіскацією майна на 1200 карбованців” (1.02.1933 р.).

Кістлява рука голоду в цих районах виморювала людей найбільше. Велику смертність зафіксовано станом на 1 березня 1933 року в районах: Буцькому — 841, Тальнівському — 188, Монастирищенському — 283, Звенигородському — 189 осіб. Тоді як у “неекспериментальних”: Корсунському — 20, Золотоніському — 47, Городищенському — 71. В Уманському районі взагалі голодувало 35—50 % населення. Органи ГПУ-ОГПУ постійно збирали дані із смертоносної голодовки. Начальник Київського облвідділу ГПУ Олександр Розанов, він же Розенбарт Абрам Борисович, детально інформував вище керівництво Радянської України про перебіг голоду. За його даними, нарком хліборобства УСРР А. Одинцов у цілком таємній записці секретарю політбюро ЦК КП(б)У С. Косіору 14.03.1933 р. повідомляв про факти голодування в районах Київщини. Зокрема по Буцькому району голодувало 3878 осіб (з них 3736 лежачих). За лютий—початок березня від голоду померло 742 особи. У “неекспериментальному” Смілянському районі на цей час голодувало 404 особи, з них опухло 203.

Ось так більшовицькі бузувіри в Україні нищили хліборобський народ. Усі ці факти переконують, що голод в Україні

Фото Олександра Литвиненка

був організований компартією більшовиків СРСР і проводився цілеспрямовано.

Люди чинили опір насильницькій хлібозаготівлі. Так, у селі Доброводах Бабанського району селяни відмовилися здавати зерно й автомашини з МТС, які по нього приїхали, закидали камінням. Керівників села звинуватили у “петлюрівщині, дезорганізації, систематичному пияцтві, організаторами якого є керівна верхівка партосередку: секретар Ізувітов, голова сільради Черевко, член правління колгоспу Горбань П., яка систематично пиячила, занедбавши боротьбу за всі господарсько-політичні плани, особливо — хлібозаготівлі...” Усіх трьох виключили з партії, справу передали до суду, а в партосередку зробили чистку. Вони були приречені.

Від голоду потерпали не тільки люди, а й худоба. У Тальнівському районі більше половини коней були непридатними для будь-яких робіт. Щоб мати хоч якийсь харч, вихудали коней забивали. У квітні 1932 року зарізали 58 коней. Це було розцінено як злочин перед державою. Районна газета писала, що вихудалість коней є “роботою ворога”. Конюхів карали як злочинців. Отже, з людьми московсько-більшовицький режим розправлявся за будь-яке порушення, без провини.

Ось приклад із розправи за законом “про п’ять колосків”. Дитина Маруся Кисіленко із Гордашівки (Тальнівщина) 1933 року на полі взяла жменю колосків. За “злочин голодної дитини” засудили батька Сила на п’ять років тюрми. Там чоловік жив, а дружина Клава з п’ятьма дітьми померла на волі. Сергій Сорока з Тального згадував, що коли він повернувся з ув’язнення з Комсомольська-на-Амурі 1933 року, то воля йому стала гірше будь-якої тюрми. В’язень Маутхаузена Федір Біленко з с. Гордашівки писав, що радянська голодовка 1933 року була гірша за фашистський концтабір — там давали їсти хоч якусь бурду.

Приклад сім’ї Прудіусів і трагічний, і дещо містичний. “Ударна бригада” вичистила в них усе зерно. Батько Клим помер із голоду. Восьмеро дітей попухли. Мати Гафія Андріївна пішла в сільраду, щоб дали хоч жменю з того зерна, що забрали, аби порятувати дітей. Голова її облаяв, а вона назвала того, хто на портреті, і того, хто за столом, злочинцями. Жінку відразу заарештували й засудили до вищої міри. Із дітей-сиріт вижив тільки старший Яків. Хлопчина, на відчай Божий, добрався до матері на заслання в Казахстан і там обоє вижили. Все життя Я. Прудіус згадував, що ніколи він так смачно не їв, як у тюрмі.

Із початку 1933 року названі райони знову повернули до Київської області. Однак запущений маховик голодомору в них закрутився з нищівною силою. У березні мешканці Бабанського району, в складі якого були села Вишніпіль, Легедзине,

Тальянки, звернулися до керівництва держави з проханням продовольчої допомоги. У відповідь більшовицька влада розпорядилася максимально укріпити “партийними, советскими, милицейскими работниками и работниками ГПУ таких рассадников разложения колхозников, как Бабанский район” (31.03.1933). До кінця травня в районі була найвища смертність — 19064 особи. Наркомат охорони здоров’я повідомляв ЦК КП(б)У, що в Буцькому районі голодує 14920 осіб, в Уманському — 13204, в Тальнівському — 10591. Ці дані були неточними, бо коли перевірили Тальнівський район, то виявилось, що насправді голодувало удвічі більше — 22600 осіб.

У сусідньому Новоархангельському районі Кіровоградської області від голоду помирали цілі села. Їх заселяли людьми із Надзбруччя. Для цього в Тальному створили пункт переселення, з якого людей відправляли в безлюдні села і хати. Злочинство тривало і 1937 року — більшість чоловіків-західняків репресували й знищили.

Люди почали втікали від голодної смерті на рідній землі. Злочинна комуністична влада відразу зреагувала. На засіданні політбюро компартії України ухвалено постанову за підписами секретаря ЦК Менделя Хатаєвича та голови раднаркому Власа Чубаря не продавати людям залізничних квитків: “Примите меры к прекра-

них братів. У них за панської Польщі не тільки не було масового голоду, а й “продовольчих затруднень”. На політбюро компартії УСРР за головуванням другого секретаря ЦК Постишева розглядали ці факти. За “безобразные факты тяжелого положения” і “невыполнения решений ЦК” секретарю обкому Чернявському й голові облвиконкому Триліссеру оголошено догани, а “за полную бездеятельность” секретаря райпарткому Метенка та голову райвиконкому Чухрая звільнено з роботи (прот. №118, п.1 від 19.VI.1933 р.).

Якщо низка керівників у ті роки й те-пер прикривають голод-геноцид демагогією про “неврожай, продовольчі затруднення”, то секретар ЦК КП(б)У Мендель Хатаєвич був відвертим у своїй злобі: “Між селянами і нашою владою точиться жорстока боротьба. Ця боротьба на смерть. Цей рік став випробуванням нашої сили і їхньої впертості. Голод довів їм, хто тут господар. Він коштував мільйони життів, але колгоспна система існуватиме завжди. Ми виграли війну”. Отже, секретар ЦК компартії більшовиків України таки визнав, що голод був війною проти українського народу. Отак компартійні хатаєвичі розправлялися з Україною! Додамо, що всі названі тут кати, окрім трьох верховних, самі стали жертвами. Влада, замітаючи сліди голоду-геноциду як планетарного злочину, через кілька років їх репресувала. Не минуло це й комісара державної безпеки 1-го рангу Всеволода Балицького. За виконання програми Голодомору в Україні його вибрали членом ЦК ВКП(б), а 27.11.1937 року в Москві розстріляли як “ворога народу”.

Зауважимо, що за чотири роки Другої світової війни 1941—1945 років загинуло 8 мільйонів українців, а за неповні два роки умертвлено голодом понад 10 мільйонів. Та цифра ця неточна — кількість жертв коливається від 7 до 15 мільйонів осіб. Науковці стверджують, що в московському архіві ЦУМГО є дані про смерть від голоду по кожному району України. Розкрити їх — означає підтвердити злочини імперської політики Росії і Всесоюзної комуністичної партії більшовиків проти українського народу. Наведемо дані в розпал голодовки. Італійський консул Серджіо Граденіго у своєму звіті 22 червня 1933 року писав: “Представники уряду говорят, что в Украині від голоду померло 9 млн чол. В университетских колах шириться думка, что “жертвы составляют 40—50 процентов населения — цифра, яку я вважаю найвірогіднішою (10—15 млн)”.

У звіті від 31 травня 1933 року консул Граденіго точно вказує, з якою метою московсько-більшовицький режим організував голод: “Цей голод штучний і спеціально створений для того, щоб “провчити селян”... Наслідком теперішнього лиха в Україні буде російська колонізація цієї країни, яка призведе до зміни й етнографічного характеру. В майбутньому і, либонь, дуже близькому майбутньому, ніхто більше не говоритиме про Україну чи український народ, про українську проблему, бо Україна стане де-факто територією з переважно російським населенням... Голод і далі шаленіє й нищить людей, і просто неможливо збагнути, як може світ залишатися байдужим до такого лиха”.

Ось такою страшною і невідшкодованою ціною заплатив український народ за “соціалістичний спосіб життя” у російській комуністичній імперії під вивіскою “Радянський Союз”.

Іван Черканов. Пам’ятник у вигляді статуетки часів трипільської культури на могилі Палазі і Парасі Загребельних, умертвлених голодом 1933 р., с. Тальянки Тальнівського району

щенню продажі билетів за предели України крест’янам и неимеющим удостоверений РИКов о праве выезда”. (Прот. №110, п.10 від 23.01.1933 р.). Партийний документ добивав голодних.

Голод на Вінниччині поширився з такою жажливою силою, що цього страхіття перелякалася навіть більшовицька влада у Києві. Із 26 квітня до 13 червня “была оказана за последние два месяца большая продовольственная помощь” — виділено 781000 пудів зерна. Однак вона становила не виправу. Голодні, опухлі люди з прикордонних сіл, особливо зі Славутського району, почали масово переходити кордон за річку Збруч до своїх єдинокров-

Фото Олександра Литвиненка

Запалімо свічку пам’яті!

У Києво-Могилянській академії відбулося засідання Громадського комітету з ушанування пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років. Головним у порядку денному зібрання було доопрацювання і ухвалення плану заходів на листопад-грудень ц. р., зокрема у День пам’яті жертв Голодомору-геноциду 24 листопада. Крім цього учасники зібрання ухвалили Звернення до освіти.

Микола ТАБОРИТ

Цьогорічні громадські заходи мають за мету розповісти про тих, хто в роки лютого людомору рятував співвітчизників від страшної смерті. Як свідчать розповіді очевидців, учасників тих жахливих років, мешканці міст, зокрема комуністи і євреї не відчували до себе своїх близьких подиху спланованої Москвою голодної смерті. Не було голоду і в українців, що жили тоді за західним кордоном (проходив по Горині, Случі) під Польщею. А на території підсоветської України цілими селами вимирало трудове селянство, і все це комуністична влада пояснювала світові неврожаєм, а за кілька кілометрів від “советського раю”, в Західній Україні нічого подібного не було. Західняки чим могли допомагали своїм братам поліщукам, подольцям, слобожанцям, херсонцям — наддніпрянським українцям, які, рятуючись від голоду, під загрозою бути забитим під час нелегального переходу кордону, добивалися на “Західну”. Завдяки їм, а також тисячам тих у Великій Україні, які не запродали душу комуністичному ідолу, врятоване було не одне життя. “Коли вбивали голодом, поділитися хлібом — був подвиг. Долі цих людей нагадують нам, що героїзм можливий завжди”, — зазначив відомий історик, член Громадського комітету Володимир В’ятрович.

Його колега, член і секретар Комітету Володимир Тилищак нині опікується встановленням імен таких рятувальників. “Ми недостатньо знаємо про мужні, людяні діяння у ті роки, — розповів Володимир Тилищак. — У той жахливий час голодного мору, коли людина ламалася фізично й психічно, коли її доводили до останньої межі існування і вона втрачала людську подобу, залишалися ті, що вистояли. Серед хаосу, безконечної черговості смертей і страху продовжували жити люди, що не злякалися, не втратили благородства і простягнули руку допомоги іншим”.

Учасники Громадського комітету переконані, що без знання таких праведників — людей-добročинців у часи Голодомору — національна пам’ять про цей жахливий злочин комуністичної влади проти українського народу буде неповною.

Цього року за сприяння Громадського комітету опубліковані два нові видання. Перший в Україні підручник з історії геноцидів ХХ століття доцента Львівського національного університету імені І. Франка **Андрія Козицького** (видавництво “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”). За кілька днів побачить світ книжка-дослідження **Дмитра Гойченка** “Червоний апокаліпсис: розкуркулювання та голодомор” (видавництво “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”).

Незважаючи на жорстке цензурування табачниківським Міністерством освіти, науки, молоді і спорту підручників з історії, авторитетні українські науковці, члени Громадського комітету проведуть низку Уроків пам’яті для школярів і студентів, присвячених подіям 1932—1933 років. У зверненні до освіти, зокрема, зазначається, що “Голодо-

мор 1932—1933 років є одним із найжорстокіших злочинів ХХ століття і залишається незагоєною раною в історії України. Організувавши геноцидне винищення голодом питомої частини української нації, комуністичний режим прагнув підірвати її волелюбний дух, спроможність до спротиву, знищити багатовікову культурну традицію, позбавити ідентичності та приректи на рабське існування у червоній тоталітарній імперії. Проте український народ вистояв. Режим не зміг стерти генетичну пам’ять народу, викоринити думки про свободу та власну державу.

Пам’ять про трагедію Голодомору — важливий чинник єдності українського суспільства. Наш спільний обов’язок — зберегти цю пам’ять та передати її наступним поколінням. І сьогодні саме від Вас, шановні вчителі, керівники освітніх закладів, значною мірою залежить, чи збережуть пам’ять про убитих голодом 1933 року наступні покоління українців”. Учасники засідання закликали освітан разом з учнями, студентами взяти участь у громадських поминальних заходах і засвітити свічку пам’яті у день національної жалоби.

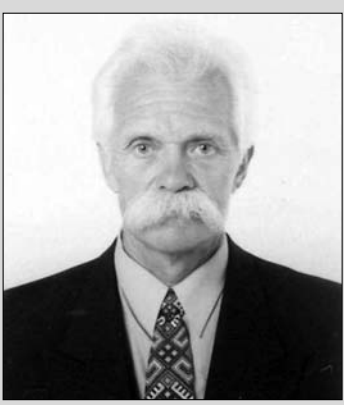
У плані вшанування пам’яті жертв Голодомору-геноциду 1932—1933 років передбачається низка заходів (зокрема й панакхиди) на 24 листопада не лише по всіх обласних і районних центрах України, а й насамперед у столиці — Києві. Цього дня о 15:00 має початися жалобна хода громадськості, представників молодіжних організацій, опозиційних політичних партій від метро “Арсенальна” до Меморіалу пам’яті жертв голодомору 1932—1933 рр. Зі словом до учасників акції звернеться Євген Сверстюк.

На засіданні Громадського комітету вкотре наголосили, що громадськість організувалася для ініціювання пам’ятних заходів, бо переконана: остаточне та безповоротне за-судження злочинів тоталітарного режиму в Україні і найбільшого з них — геноциду 1932—1933 років — запорака нашого незалежного демократичного майбутнього.

Довідка.

Громадський комітет створено 2010 р. До нього увійшли 37 відомих і шанованих постатей у науковому, культурно-мистецькому та громадському житті країни: Ольга Богомолець, В’ячеслав Брюховецький, Володимир В’ятрович, Володимир Василенко, Іван Васюник (співголова), Василь Вовкун, Анатолій Гайдамака, Дмитро Гнатюк, Петро Гончар, Іван Дзюба, єпископ Євстратій (Зоря), Андрій Жолдак, Микола Жулинський, Євген Захаров, Олександр Іванків, Геннадій Іванущенко, Сергій Квіт, Андрій Когут, Роман Круцик, Ніла Крюкова, Станіслав Кульчицький, Неля Лавриненко, Олександр Максимчук, Василь Марочко, Ніна Матвієнко, Марія Матіос, Олександра Петрів, Мирослав Попович, Олег Рибачук, Стефан Романів (співголова), Євген Сверстюк, Михайло Свистович, Володимир Сергієв, Євген Станкович, Лесь Танюк, Володимир Тилищак (секретар), Ігор Юхновський (співголова).

Про автора. В. Мицик дані про голодовку в нашому краї почав записувати ще 1972 року. Один з організаторів встановлення імен умертвлених голодом і складання списків у селах Тальнівщини (1988). Учасник Міжнародного симпозиуму “Голодомор—1933” (1990). Член ініціативної групи зі створення Асоціації дослідників голоду-геноциду та голова її музейної ради (1991). Організатор виставок про голодовки в Україні (Тальне, музей, з 1991 р.), у Музеї ім. Тараса Шевченка (Київ, 1992). Учасник всеукраїнських і міжнародних конференцій із проблем радянських голодів. Автор численних публікацій у періодичній пресі та збірниках. Автор-упорядник книжки “Голодовка на Тальнівщині” (Київ, 2008, 296 стор.). Із 1991 року очолює районний осередок Асоціації дослідників голодів в Україні.

Постгеноцидна Україна без гриму та прикрас

Ірина МАГРИЦЬКА,
Луганськ

Кремлівські кати 1933 року досягнули своєї мети

Це сьогодні українці мають великі проблеми з європейською ментальністю і тотожністю. А до Голодомору українські селяни за своїм світоглядом практично не відрізнялися від тогочасних польських селян чи французьких фермерів. Із такими рисами вони ніколи б не стали зразковими колгоспниками, без чого остаточна перемога соціалізму в СРСР була б неможливою. Для підтвердження цієї думки вимушена вже вкотре (!) навести цитату шістдесятника Василя Овсієнка: “Українці як етнос з їх глибокою релігійністю, індивідуалізмом, приватновласництвом, прив’язаністю до своєї землі не підходили для будівництва комунізму — і на це вказували радянські високопосадовці. Україна повинна бути стертою з лиця землі, а рештки українського народу повинні стати матеріалом для “ нової історичної спільноти ” — радянського народу, основою якого було б російське населення, мова, культура. Увійти до комунізму українцем як таким було неможливо у принципі”.

Ось ще й думка з цього приводу останнього російського інтелігента Андрія Сахарова: “Великая страна находилась под коммунистическим контролем. Большинство ее населения враждебно относилось к системе. Представители национальной культуры и даже значительная часть коммунистов приняли московское господство только условно. С точки зрения партии, это было плохо не только само по себе, но и таило большую опасность для режима в будущем”.

Тобто можна стверджувати, що Україна, яку окупувала більшовицька Росія територіально та адміністративно, залишалася нескореною духовно та ментально.

Чому комуністичний режим обрав саме штучний голод — також зрозуміло. Бо ця злочинна екзекуція не тільки руйнувала особистість голодуючих, вона дозволяла змінити їхню ненависну більшовицьку Кремлю європейську ментальність на таку любові йому євразійсько-радянську.

Руйнація особистості українського селянина 1933 року часто доходила до канібалізму, який не залишає в людині нічого людського взагалі, окрім тваринного інстинкту самозбереження. Про національну самосвідомість, любов до свого клатіка землі вже не йдеться, бо вони зникають в абсолютно голодної людини, за спогадами Григорія Бевза (який пережив Голодомор), за кілька днів до того, коли та людина вперше подивиться на свою чи сусідську дитину поглядом хижого звіра. А коли додати до цього те, що сталінський режим у червні 1933 року почав потроху підгодовувати українських селян хлібом із того самого збіжжя, що той режим забрав у них же до останньої зернини взимку 1932—1933 років, то стає зрозуміло, що комуністи штучним голодом хотіли не винищити українське село фізично, вони прагнули винищити його духовно й ментально. З цього можна зробити висновок, що ті кілька мільйонів заморених голодом українців були для червоного Кремля лише друзками, а вирубаним лісом для нього були ті, хто пережив Голодомор і свідомість яких зазнала таких бажаних для їхніх катів трансформацій.

Як зауважив професор Гарварду, українець Григорій Грабович, “головне завдання політики етноциду — знищення основних ознак етносу (етнічної території, мови, культури, історичної пам’яті) і, нарешті, самосвідомості”. Якщо додати до цього, що політика комуністичного етноциду 1933 року була застосована щодо всіх українських селян і козаків СРСР, то й наслідки для нашого народу були катастрофічними. Саме після комуністичного етноциду майже вся Південно-Східна Україна (де Голодомор, за Вадимом Скуратівським, був особливо жорстоким) стала російськомовною. І з історичною пам’яттю тут зовсім кепсько, бо поминальних свічок на День скорботи наприкінці листопада в Одесі, Харкові, Донецьку, Запоріжжі, Херсоні, Луганську, Миколаєві та Дніпропетровську годі побачити у вікнах.

Ще жакливіші наслідки етноциду на Кубані, де українську мову заборонили сталінським указом у грудні 1932 року. Якщо до Голодомору там було 75 % українців, то за останнім російським переписом їх залишилося на Кубані лише 6 % (відносно зменшення у 12,5 разів!). Куди ж вони поділися, якщо ко-

Українцям уже давно треба припинити сперечатися з нащадками ка-дебістів, штатних комсомольців і комуністів із приводу того, був Голодомор 1933 року геноцидом чи ні. Якщо ми не хочемо втратити власну державність, треба боротися з наслідками нашої національної трагедії, без подолання яких Україна і надалі залишатиметься за всіма соціально-економічними показниками серед країн Центральної Америки чи екваторіальної Африки та посміховиськом для всієї Європи, включно навіть із євразійською Росією.

муністи вислали на Сибір лише дві кубанські станиці (Полтавську та Уманську), які піднялися проти насильницької русифікації? Усе дуже просто — тамтешні українці записалися росіянами, переробивши при цьому свої старовинні козацькі прізвища на однозвучні російські.

Нещодавно довелося поспілкуватися з одним таким перевертнем років 70-ти, з якого можна писати портрет січовика-запорожця. Так-от, той ще міцний, кремезний чоловіча запевнив мене, що в їхній станиці Червоноартільській (колишній Київській) “халов сроду не было”. Як бачимо, на Кубані присутні всі наслідки етноциду, за Грабовичем.

Тому можна тільки позаздрити проникливості італійського консула в Харкові Серджіо Граденіго, який передбачив наслідки комуністичного етноциду ще того ж 1933-го: “Теперішнє нещастя призведе до колонізації України, переважно російської. Воно змінить її етнічний характер, і, можливо, в дуже близькому майбутньому не можна буде говорити про Україну, про українську проблему, оскільки Україна насправді стане російською країною”.

Православна Церква Московського патріархату в Україні, як і належить департаменту міністерства закордонних справ Росії, залишається осторонь ушанування пам’яті жертв Голодомору. Священиків цієї церкви на роковинах цієї трагедії в Луганську я бачила тільки 2008 року. Але є і серед них порядні люди, для яких правда вища за вказівки з Москви. Ось що, наприклад, написав про етноцид українців протоієрей Микола Забуга: “Как ни горька правда, но нужно признать, что в период 1932—1933 годов была предпринята попытка уничтожения не просто отдельных непокорных, но попытка стереть с лица земли целую культуру, менталитет, особый образ жизни народа, который никак не соглашался расставаться со своими религиозными и частнособственническими “предрассудками”.

Час, що минув від тих далеких років нашої національної Голгофи, на превеликий жаль, не повернув українцям їхньої європейської ментальності. І це констатував усесвітньо відомий дослідник Голодомору Джеймс Мейс: “Саме тому вивчення політичних причин голодомору може і повинно відігравати важливу роль в усвідомленні істориками, політиками, державними діячами Заходу не лише минулого України, а й того, що відбувається тут сьогодні і що може трапитися завтра”.

Так чесно про наслідки цього етноциду в Україні висловилося лише двоє вітчизняних інтелектуалів. Іван Дзюба зауважив, що після 1933 року історія України пішла вниз. А Вадим Скуратівський був іще більш щирим: “Свідомо спрямований і бездоганно виконаний кремлівськими сатанистами голодомор 1932—1933 років унеможливив утвердитися Україні міцною і потужною державою на єв-

ропейському континенті. Власне, на це і була розрахована іноетничками-українофобами підступна акція”.

Метастازی Голодомору в нашому сьогоденні

Для того, щоб виявити їх, треба пильніше придивитися до тих ментальних зламів, що відбулися в результаті етноциду української нації 1933 року. Так, руйнація системних зв’язків усередині українського етносу означає втрату нашим народом “чуття єдиної родини”, без якого уваяти собі здорову повноцінну європейську націю неможливо. Таким чином, українці внаслідок Голодомору втратили національну самосвідомість і самоідентифікацію. А без цього вже жодні закордонні гранти не допоможуть нам розбудувати громадянське суспільство, скільки б їх і як довго Україні не виділяли б приватні та державні структури країн Заходу.

Усім їм нагадаю мудрий вислів одного з батьків французького націоналізму Шарля Морраса: “Нація — найбільше з існуючих громадянське об’єднання, потужне і самодостатнє. Розбийте його — і ви оголите індивіда. Він утратить усе — захист, підтримку, допомогу”. Саме так, сам на сам зі своїми проблемами і животіє сьогодні абсолютна більшість українців у нашій країні, радіючи з приводу негараздів своїх сусідів та співробітників. Саме тому так легко і невимушено було розбудовано за лічені роки громадянське суспільство Польщі, Чехії та країн Балтії, що з титульними націями там було все гаразд.

Перетворившись унаслідок етноциду з вільних хазяїв на колгоспних рабів, українці набули всіх огидних ментальних рис останніх, які наближають людину до тварини. Раб, як і пес, тим більше слухає свого хазяїна, чим жорсткіше той хазяїн ставиться до нього. Саме тому в постгеноцидній Україні так швидко здвусь політичний рейтинг Ющенка та “Нашої України” і так поволі опускається він у Януковича та Партії регіонів. Особливо в тих регіонах, де останні мають свою представницьку владу, яка дозволяє їм застосовувати на кожних виборах адмінресурс у необмежених масштабах, що викликає в ментальних рабів не спротив, а лише послух та повагу до тих господарів життя.

Саме час згадати із цього приводу вислів класика світової політології Макіавеллі: “Людина, яка мріє лише про шматок хліба (у прямому розумінні цього слова), не може бути повноцінним громадянином і адекватно реагувати на те, що відбувається в державі”.

А як наше суспільство відреагувало на ув’язнення Юлії Тимошенко, укладання харківських угод і Закон про мови Ківалова-Колесніченка? Хіба можлива була б така реак-

Фото Олександра Литвиненка

ція на щось подібне в Польщі чи Литві, з якими ми кілька сторіч перебували в одній державі й ментальністю від литовців і поляків нічим не відрізнялися. Нас із ними розвів по різні боки духовного кордону між Європою та Євразією саме Голодомор.

Невипадково ніхто і ніщо не може подолати й тотальну корупцію в Україні. І марні тут сподівання на те, що як тільки з’явиться в нас свій Саакашвілі, то корупція буде подолано. Не брід, бо корупція в Грузії та Україні має різну природу. Якщо колишня курортно-мандаринова республіка була просто трохи розбещена радянською владою, починаючи зі сталінських часів, то з Україною все набагато складніше.

Голодомор-етноцид розтрощив ментально українську націю на окремі сім’ї. Внаслідок цього в нас відсутнє почуття національної солідарності. Саме тому українці з легкістю давали, дають і даватимуть хабарі за свої незаконні пільги, посади, місця та привілеї, зовсім не замислюючись над тим, скільки їхніх співгромадян унаслідок цього не отримають їх законно.

Зовсім не випадковий і непереборний погляд українців до будь-яких владних посад. Він викликаний інтуїтивною постгеноцидною потребою гарантувати свою присутність під час наступної державної екзекуції на боці її виконавців, а не жертв, як 1933-го. Так, становлячи лише 20 % населення колишнього СРСР, українці на час його розпаду склали 66 % прапорщиків, старшинського та сержантського складу Радянської Армії і 31 % союзної міліції.

Та ж таки земельна реформа зайшла в Україні в глухий кут не лише внаслідок недолугого законодавства та владних інтриг. Сьогодні наші селяни мають можливість працювати на своїх земельних паях і жити з цього. Цього не відбувається зовсім не тому, що в українському селі переважають літні люди, хоча б тому, що майже в усіх них є працездатні діти в наших містах.

Вірогіднішою є версія дослідниці Голодомору Ганни Горинь: “Жорстоко і назавжди було розірвано тяглість покоління досвіду. Втратилися давні господарські культурні орієнтації, що призвело і до втрати культурного спадкоємництва. Советська система, убиваючи в українському селянинові свідомого вольового господаря своєї землі, планово виховала покоління людей безініціативних, бездумних, яких задовольняє рабське животіння. Криза і терор над селянином породили кризу людини, власника, господаря”. Ось чим постгеноцидний український селянин докорінно відрізняється не тільки від селянина польського, а й від традиційно українського.

Отож із постгеноцидного багна Україну навряд чи зможуть витягнути рецепти польських реформ чи традиційні закордонні гранти. Дуже вже в нас ексклюзивна історія, на відміну від країн Центральної Європи чи Балтії. Тому і наш шлях у правове демократичне майбутнє має бути іншим. Але це вже тема окремої розмови.

Микола ТАРАН, краєзнавець, смт Гребінки

Перед війною селище Гребінки було райцентром, тому перш ніж вишукувати та знищувати “ворогів народу” в селах району, НКВС розпочав арешти саме тут. Заздалегідь “встановили” осіб керівників підпільної повстанської організації — пинчуківців О. М. Солнцева та В. К. Линника. На думку більшовиків, для цього були незаперечні причини, адже саме ці чоловіки були одними з провідників збройного опору Червоній Армії в селі Пинчуки. У Гребінках одним із перших “ворогів народу” був заарештований М. О. Волошин. 1937-го його забрали просто з поля, де він із сином косив сіно. Знайшли й “поважну” причину для арешту — куркуль. Завдовго до цього 1930 року, його вислали разом із сім’єю в Архангельську область, а він звідти втік і повернувся на батьківщину. Макар Олександрович потім працював у колгоспі ім. Шевченка. Інкримінували йому контрреволюційну агітацію серед колгоспників. “Докази” були швидко підготовлені: голова колгоспу імені Шевченка І. Г. Сікора, голова сільської ради Д. М. Роземберг та інші “свідки”, затьмарені страхом, підтвердили заздалегідь сфабриковані свідчення. Так, наприклад, один із тих активістів писав:

“1. В 1934 році, працюючи в польовій бригаді, в моїй присутності серед колгоспників висловлювався: “Радянська влада штучно зробила голод в Україні, забрала весь хліб, під мітелку — щоб видавити українців.”

2. В 1936 році, працюючи скиртокладом на скиртуванні сіна, так склав сіно, що воно затекло і пропало. В цьому році зробив так само.

3. На початку липня місяця цього року, коли в колгосп прислали комбайн, Макар Волошин серед колгоспників на подвір’ї колгоспу вів агітацію проти комбайна. Він заявив: “Це уже прийшла погибель на хліб, в 1933 році нас не видушили, то хочять видушити тепер”.

4. В травні місяці, коли я звільнився з МТС і почав працювати в колгоспі, Волошин при зустрічі зі мною заявив: “Ну що, тобі допомогло те, що ти мене розкуркулював, все рівно я повернувся з висилки і ніхто мені нічого не зробив”...

Подібні свідчення проти Макара Олександровича дали ще два гребінківці: Д. Н. Бур’яненко та С. А. Грицай.

Неправдиві свідчення Макара Волошина спростував на допиті у начальника районного відділення міліції лейтенанта міліції Кичая. Тоді він сказав: “Визнаю себе винним в тім, що будучи висла-

ним як куркуль 1930 року в Архангельськ, через два місяці втік з місця заслання. Що ж стосується контрреволюційної агітації, по питанню підризу таких заходів, як хлібопоставка в 1936 році, висловлювання недовіри до вождя партії товариша Сталіна і його соратників, вияв антимеханізаторських настроїв, дискредитація роботи комбайна, взяття під захист куркуля Шадури винним себе не визнаю і розмов щодо згаданих вище фактів я ніколи не вів. Вони видумані, причому не мої, а працівників НКВС. Фабрикація Вострякова. Більше додати не маю нічого”.

Хоча Макар Олександрович своєї вини не визнавав, енкавеєсти справи проти нього відправили до судових органів. Справу за звинуваченням М. О. Волошина у контрреволюційній діяльності 11 вересня 1937 року було розглянуто на засіданні “трійки” при Київському обласному управлінні НКВС УРСР. “Трійка” винесла короткий, але жорстокий вирок: “Волошина Макара Олександровича — розстріляти!” Секретар “трійки” Альмзипер внизу поставив підпис — “верно”. Розстрілом чесного і працюючого хлібороба (“злісного антисоветчика”) Макара Волошина більшовицькі кати не вгамували свою жагу помсти непокірним селянам. На столі у начальника районного відділення НКВС лежала ціла купа заведених кримінальних справ, які чекали розслідування і нових жертв.

У документах справ НКВС уже значилася вигадана енкаведистами контрреволюційна націоналістична воєнно-повстанська організація, яка діяла в Гребінках та районі. Ця організація мала за мету вихід України зі складу Радянського Союзу та відновлення Української буржуазної республіки. Репресивна сокира нависла над кожною хатою.

Постановою засідання “трійки” засудженими до розстрілу 1937 року стали десятки гребінківців. Усі засуджені навіть не були ознайомлені з протоколом розслідування, вони під тортурами підписали обвинувачення та визнали себе винними у злочинах проти радянської влади. Торттури, моральне та фізичне приниження доводило звинувачених до такого стану, що вони змушені були підписати все, що вимагав слідчий.

Про те, як слідчі енкаведисти на допитах вибивали свідчення звинувачених, написали у своїх листах до ЦК ВКП(б) та вождів комуністичної партії Й. Сталіна і М. Калініна гребінківці П. В. Шадура, З. В. Усенко, К. Ф. Ляшок. Їх заарештували в лютому 1938 року і проходили вони по одній справі.

“У чім конкретно звинувачувався, я і сам не знаю, — розпо-

Ой ридав Великий Рут

У давніх руських літописах поряд із річкою Рось згадується і її притока — річка Протока. Колись її називали Великим Рутом. На його берегах розкинулися села Мар’янівка, Ксаверівка, Пинчуки, Гребінки, Саливінки, Лосятин, Соколівка, Глушки, Храпачі, Піщана, а в Білій Церкві він зливається з красунею Россю. Протягом тисячоліть ця річка була свідком багатьох історичних подій, що відбувалися на її берегах.

Судилося Великому Руту стати й свідком найтрагічнішої пори своєї історії — пори мору року і сатанинського пекла, коли прийшла московсько-більшовицька влада, яка винищила голодом, тюрмами і концтаборами десятки тисяч трударів, що жили на його берегах.

дав пізніше Кирило Ляшок, — Після арешту протягом п’яти місяців мене взагалі не допитували. Потім начальник Гребінківського РВ НКВС Востряков привіз раніше заготовлене звинувачення, але доказів мені ніхто не пред’явив. Від мене вимагали підписати вже написаний акт на п’ятьох аркушах про те, що я визнаю свою провину. Ночей зо п’ять поспіль мені не давали спати — допитували, погрожували зброєю. Терпіти далі я вже не мав змоги, тому підписував все, що давали. Очних ставок зі свідками чи звинуваченими енкаведисти не проводили. Тільки-но я підписав папери, слідство було закінчене, а мене навіть не ознайомили зі справою, а зразу відправили в табори, де і оголосили рішення “трійки”. Так я дізнався, що засудили мене за статтею 54-10 на вісім років ув’язнення. Під рішенням “трійки” я не підписувався”.

Кримінальних справ на гребінківців було заведено стільки, що співробітники райвідділу міліції не встигали їх розслідувати і тоді на допомогу їм присилали слідчих із сусідніх районів.

У кримінальних справах, заведених на мешканців Гребінки, контрреволюціонерами поряд з українцями були також росіяни, поляки, білоруси. Усі безпартійні. Не було лише євреїв і комуністів. І тут начальник гребінківської міліції, як професійний комбінатор, вирішив “виправити ситуацію”.

Якось 1938 року Востряков відібрав партійний квиток у сільського голови Д. М. Роземберга і вимагав, аби той підтвердив, що секретар райкому КП(б)У Т. А. Уськова проводить антирадянську пропаганду в колгоспах району. Та цього разу сумнівна затія Вострякова провалилася. Єврей Роземберг зразу, без зволікання, попердив начальника міліції, що даватиме свідчення проти комуністки Уської і проти начальника міліції Вострякова водночас, але не йому, а обласному начальству, переважно єврейської національності. Востряков повернув власнику партквиток. Більшовицька влада на всіх шаблях знала про ставлення населення до неї. Селяни, які вижили після штучного голоду, не вірили пропаганді більшовиків у якість примарне щастя у майбутньому. Репресії застосовувалися у всіх селах Гребінківського району. Особливо їх відчували на собі мешканці старовинного села Пинчуки. “Петлюрівське село” Пинчуки мало велику провину перед Радянською владою. Адже саме пинчуківці повстали проти більшовиків і з підходом до села Червоної армії організували збройну оборону села. Саме той нерівний бій селян проти червоного полковника Муравйова став причиною багатьох бід села.

У лихий час у Пинчуках більшовики винними в голодоморі зробили куркулів, назвавши їх

ворогами народу. Мешканець Пинчуків Л. С. Дзюбенко, колгоспний бригадир, у минулому куркуль за визначенням сільради, був також серед винних у голоді, за що 1933 року був засуджений на п’ять років позбавлення волі. Таку кару отримали і його односельці: колгоспники Я. З. Ємець, І. П. Митник, одноосібник С. А. Машенко та інші.

“Найвразливішим” для Пинчуків став репресивний 1937 рік. Одними з перших найзапекліших “ворогів народу” було заарештовано В. К. Линника, О. М. Солнцева та І. К. Лопушенка. Саме вони бу-

Прийшли якось до нас активісти — почистили засіки. Забрали клуню, худобу, коней, реманент. Батька арештували й вислали в Архангельську область. А ми, голі, босі, голодні — лішилися з матір’ю. Отак і вимерли б усі до одного, якби не наш дідусь із села Саливінки. Старий він був, немічний, а все-таки вряди-годи крадькома приносив нам потроху жому, а то й висівок. Мати пекла з них млинці й ділила на дві частини, щоб вистачило і на сніданок, і на вечерю. Отак і дотягли до 1933 року, перебідували зиму, а на весну ожили — пішли рости бур’яни...

Однієї весняної днини повернувся з виселок наш батько. Прийняли його тоді до колгоспу. Став листоношею. Носив пошту з Гребінки і по всьому селу. Отак і жили до осені 1937-го.

Аж тут біда, страшніша за чуму, — стали люди невідь-куди зникати. Першим спізнав гіркої долі свинар Федот Макарович Здоренко. Прийшли до його двору міліціонери, скрутили, зв’язали прямо на роботі й повезли хтосьна-куди, як “ворога народу”. Правління колгоспу наказало нашому батькові йти працювати на свиноферму. Трудився він від зорі до зорі. Та не обійшла біда й нашу хату. Якось пізньої ночі повернувся батько додому, повечеряв, та й ліг спочивати. Аж десь перед світанком хтось затарабанив у вікно. Мати відчинила двері — на порозі стояв міліціонер. Він відштовхнув її в хату. “Ну, ворожа душа, не втечеш!” — наставив нагана до голови батька. Той поволі підвівся, одягнувся. А ми так полякалися, що закуталися у ковдру й притихли, як мишенята. Добре пам’ятаю останні слова батька: “Ну що ж, мати, довчи Миколу...” Ще й на світ не благословилося, як я побігла до школи, а там голосіння. Тужили, плакали за своїми батьками діти. Дізналася я, що тієї клятої ночі забрали і наших сусідів: Марка Кожену та Левка Максименка. Усіх заарештованих відправили до Білої Церкви. Тихцем, щоб ніхто, боронь Боже, не бачив, на ранок зібралися до нас сусідки. Не довго радилися — вирішили матір до Білої Церкви. Зібрала вона у вузлик якийсь харч та одяжину арештантам.

Додому повернулася пізньої ночі, зчорніла, згорьована, постаріла. Привезла закривавлену подерту батькову сорочку. Вже після війни ми отримали офіційну “бумагу” — нашого батька реабілітували. А що нам від цього? Краще б вони написали, де його могила...

Люди, будьте пильними, не допускайте катів до влади!” Ці слова Галина Петрівна сказала, коли Україна виборола свою незалежність. Але при владі ще залишаються ті, хто й досі чинить злочини проти власного народу.

Микола ПЕТРІВКО Свічі в день Голодомору

Присвячується Володимирі Маняку

*Де ви тепер — в голодному сторіччі,
В якому я лиш дивом не помер?
Тепер онуки запалили свічі*

*У кожному віконечку — тепер!
І в тім вогні згоряє вбогість клята
І підступи, і образи химер.*

*Тепер онуки проклинають ката,
Що велить батька рідного загриб.
І та сльоза — то поминальна плата*

*Усім голодним на єдиний гріб,
Де крашанка небесно-хлібородна,
І келишок з наливкою, і хліб,*

*Де молиться душа моя голодна,
Шукаючи до істини ключі:
Вона й понині втямтити не годна,*

*Що лиш безсмертні спалахи свічі,
Мільйонів свіч — то віра всенародна,
Що запалає сонце уночі, —*

Неначе наша доля великодна!

ли організаторами і керівниками збройного спротиву мешканців Пинчуків проти Червоної армії.

Про ті жакливі роки, коли більшовицька влада перетворила життя пинчуківців на суцільне пекло, розповіла донька “ворога народу” Галина Петрівна Чумак, 1921 року народження.

“Мого батька Петра Митрофановича Чумака, — згадувала Галина Петрівна, — у селі поважали. Він був дуже роботящим і грамотним: умів читати й писати. Закінчив два класи церковно-парафіальної школи. Народився він у багатодітній родині, крім нього ще було троє братів та сестра. Тільки-но одружився, зразу побудував хату, повітку, обзавівся господарством. Наша сім’я почала вилазити зі злиднів, на ноги спинатися (нас уже було четверо у батьків), як настав 1929 рік. Почали створювати колгоспи. Нашого батька у колгосп не записали, бо він вважався середняком. Так він одразу став “ворожим елементом”, як тоді казали.

“Як світ новий з старого збудувати? Як навчити байдужих почувати? Як розбудити розум, що заснув?” — ці рядки з поезії Лесі Українки, що їх Лариса Масенко обрала за епіграф до однієї зі своїх статей про творчість письменниці, окреслюють і коло тих проблем мовознавчого характеру, над якими Лариса Масенко працює вже понад два десятиліття. Саме в цей період опубліковано її найважливіші праці про стан української мови в сучасному українському соціумі, що становлять не лише певний цикл у професійному житті Л. Масенко як наукової особистості, а й важливий етап у розвитку української соціолінгвістики...

Ще наприкінці 1980-х—на початку 1990-х років Л. Масенко опублікувала кілька досліджень про мову сучасної української прози.

Від кінця 1990—початку 2000 років теми зв'язку мови, політики й національної ідентичності стають провідними у дослідженнях і публікаціях науковця. З появою монографій “Мова і політика” (1999), “Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній” (2001, у співавторстві із соціологом Ганною Залізничак), “Мова і суспільство: постколоніальний вимір” (2004) ці теми виходять на рівень загальногромадського обговорення.

У цей період з'являється низка статей полемічного змісту, у яких Л. Масенко з наукових позицій соціолінгвістики, психолінгвістики й етнології аргументує завдання мовної політики в утвердженні державного статусу та престижності української мови. Вони не залишають байдужими ані лінгвістів, ані соціологів, ані психологів, ані батьків, що дбають про виховання своїх дітей.

Мовні проблеми цікавлять кожного, хто свідомо сприймає життя сучасного українського суспільства й замислюється над політичними перспективами держави України, адже загроза для самого її існування ще не минула. І одна з очевидних загроз полягає в тому, що в українському соціумі почуття національної солідарності послабилася до критичної межі, а відбулося це, на думку Л. Масенко, саме через мовний бар'єр, який “витворився в надрах імперії і перетворив міські центри підросійської України, з Києвом включно, на провінцію Москви”.

За тих політичних умов, коли Російська імперія продовжила своє існування у формі імперії радянської, колишня практика адміністративних заборон щодо української мови була замінена “значно підступнішою методою, яка приховувала процеси посиленої русифікації за позірним офіційним визнанням рівноправності національних мов із російською” й породженням якої стали цілковито інакші, і до того ж небезпечні, деформації в психіці представників підкореного народу. Про це дослідниця написала у відгуку на одну з найбільш симптоматичних українських книжок, виданих уже в незалежній Україні, що засвідчили попит тих-таки проросійських імперських кіл на знеславлення імені Тараса Шевченка. Йдеться про книжку Олеся Бузини “Вурдалак Тарас Шевченко” (2000).

Саму можливість написання й опублікування такої книжки Л. Масенко виразно пояснює тим, що “у певному сенсі радянська тактика асиміляції виявилася ефектнішою, ніж царська, а відтак національний розкол населення України на “свідоме” й “несвідоме” не лише зберегла, а й поглибила. Посилила вона й позиції соціопсихологічного типу перевертня, що в процесі пристосування до нових політичних умов зазнав певної модифікації, досконало засвоївши, зокрема, радянську практику маніпуляції масовою свідомістю”. На думку лінгвіста, шевченкофобія О. Бузини “демонструє не тільки повне відчуження її автора від рідної культури і відповідне сприйняття культури імперської як “своєї”, а близьке до патології посилення агресивності у ставленні до зрадженої національної спільноти”.

Наступи на українську мову, що з різною періодичністю активізувалися (чи, радше, провокувалися) упродовж тривалої політичної історії українського народу в

«Як розбудити розум, що заснув?»

У часи, коли нашому суспільству і, зокрема, науці бракує моральної та інтелектуальної відваги, вона “послідовно формулює думки й виголошує ідеї, без яких немислиме вільне суспільство”. Так характеризують Ларису Масенко, доктора філологічних наук, професора Києво-Могилянської академії, провідного співробітника Інституту української мови НАН України. Торік “Український тиждень” визнав її однією з небагатьох моральних авторитетів і знаних українських інтелектуалів (“Обличчя України”). У її доробку десятки монографій і підручників, понад півтисячі статей у наукових виданнях, їй належить “повернення” і ознайомлення співвітчизників із творчістю всесвітньо відомого славіста Юрія Шевельова тощо. Пані Лариса бере активну участь у громадському житті. Її публікації з проблем і захисту української мови друкуються в газетах (зокрема й у “СП”) і журналах, її слово звучить на публічних лекціях, на радіо й телебаченні.

2005 року Лариса Масенко стала лауреатом премії ВУТ “Просвіта” ім. Бориса Грінченка. 16 листопада 2012 р., до ювілею відомого соціолінгвіста й на її пошану Києво-Могилянська академія (філологічний факультет) провела міжнародну лінгвістичну конференцію “Мова і суспільство”, участь у ній узяли понад півсотні науковців з університетів України, Польщі, Росії, Австрії, Німеччини. Від імені громадськості її вітали представники молодіжних рухів “Не будь байдужим!”, “Простір свободи”, “Український дім”. До них долучається ВУТ “Просвіта” і наш тижневик.

З огляду на актуальність і соціально-політичну значимість виголошених доповідей на конференції, редакція “СП” вважає за необхідне ознайомити читачий загальний фонд із кількома матеріалами. Подаємо перший, з яким виступила Людмила Ткач, доктор філологічних наук, професор Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Лариса Масенко (друга справа) серед учасників конференції

часи його бездержавності, фактично мали на меті знищити той своєрідний мисленевий і духовний досвід, що його закарбувала українська мова в колективній свідомості багатьох поколінь.

У працях Лариси Масенко вперше в українському мовознавстві докладно проаналізовано ті періоди в історії нівелювання соціальних функцій української мови і самої її структури, що припали на добу сталінського великого терору, а згодом кількома хвилями здійснювалися то в часи брежнєвського застою, то навіть у новітні часи незалежної української держави.

У монографії “Мова і суспільство: постколоніальний вимір” науковець на широкому історичному тлі висвітлює соціопсихологічні наслідки мовної асиміляції, проблеми стану і функціонування української мови в двомовному соціумі, завдання соціолінгвістики у світлі практичних потреб соціальної реабілітації української мови. У цій праці детально розкрито й концепцію мовно-культурної політики Миколи Скрипника в період українського національного відродження 1920-х років, а також ті суспільні процеси, які відбувалися після трагічного самогубства М. Скрипника, та згорання політики українізації. Дослідниця привертає увагу до проблем орфографічної та лексикографічної кодифікації української літературної мови, що в цей та в наступні періоди були спрямовані на те, аби наблизити українську літературну мову до російської, уніфікуючи норми правопису та слововжитку...

Головним завданням нашої мовно-культурної політики мала б стати “якнайширша популяризація через засоби масо-

вої інформації української культури і державне сприяння розвитку усіх її форм”, проте влада дозволяє “московську експансію в інформаційно-культурний простір України”, унаслідок чого наше суспільство й надалі залишається “пасивним споживачем московської версії сучасної цивілізації”, а в масовій свідомості “програмується вигідний колонізаторові образ українців”.

Л. Масенко чітко окреслює й інші загрози, спричинені русифікацією, серед яких — глибока криза національної ідентичності, що “давно вже вийшла за межі проблеми маргіналізації особи на індивідуальному рівні й стала характерною рисою масової свідомості українців”, а найгірший наслідок цих процесів виявляється в тому, що “хворобою маргіналізації свідомості уражені не тільки наші маси й політична “еліта”, котру ці маси як близьку собі обирають на виборах, а й інтелектуальна еліта, яка мала б аналізувати причини національної кризи і перейматися пошуками адекватної протидії реальній загрози втрати державної самостійності”.

У невизначеній позиції української владної еліти щодо мовного питання виявляється її мовно-культурний конформізм, проте Л. Масенко наголошує, що “успішність реасиміляції таких країн, як Фінляндія, Чехія, Словаччина, Хорватія, Естонія та інших, забезпечила передусім сильна керівна еліта, свідомо своєї відповідальності за долю всієї спільноти”.

Статті Л. Масенко, у яких конкретно розглянуто мовну політику європейських країн та їхні вимоги при набутті громадянства, важливі не лише для фахівців, такою інформацією має володіти кожен, хто

виступає за збереження статусу української мови як єдиної державної мови в Україні: “Щоб стати громадянином Швейцарії, треба прожити в одному з її кантонів не менше 12 років і скласти іспит не тільки на знання мови відповідного кантону, а й довести, що Ви опанували “місцевий спосіб думок”. А затяжна політична криза в Бельгії 2010—2011 рр. підтвердила слушність тієї думки, що її Л. Масенко висловила ще 2005 р. в статті “Двоязика небезпека”: “Ті поодинокі європейські й північноамериканські країни, де двомовність, як-от у Бельгії, Канаді і Фінляндії, або тримовність, як у Швейцарії, що їх українські газети, які видаються на московські гроші, постійно ставлять нам у приклад, лише унаочнюють небезпеки такої мовної політики для територіальної цілісності країни”.

Сучасні українські політологи вважають, що “Королівство Бельгія, яке тривалий час було прикладом мирного співіснування кількох етносів, мов і культур у рамках однієї держави, сьогодні перебуває у стані глибокої політичної кризи, яка має системний характер і демонструє тенденцію до подальшого поглиблення. <...> Подальше функціонування Бельгії як федерації буде супроводжуватися постійними конфліктами, що перешкоджатимуть стабільному розвитку політичної системи”.

Докладний аналіз досвіду розвинутих європейських країн у галузі мовних відносин, поданий у працях Л. Масенко, не залишає сумнівів у тому, що спробами покликатися на цей досвід у застосуванні до української мовної ситуації прикривають цілком свідоме намагання законсервувати стан російської одномовності у східних і південних регіонах України: “Оборонці панівних позицій російської мови в Україні, вимагаючи надання їй статусу офіційної, тобто другої державної, демагогічно посилюються на принцип рівноправності мов. Але відомо, що принцип культурної рівноправності в постколоніальних країнах іде на користь колишній імперській культурі, яка пригнічувала і витісняла місцеву. <...> Насправді цей принцип є нічим іншим, як підступним впровадженням культурного дарвінізму, а в деяких випадках і культурного геноциду”. Професорка нагадує, що “у двомовному соціумі співіснують і конкурують, звичайно ж, не мови, а люди, їх носії, а відтак нинішня протидія поширенню української мови зберігає досягнуте за доби колоніальної залежності домінування російськомовних груп населення”. Апелюючи до загальновідомої істини, що “двомовних народів чи націй не існує, а є лише двомовні індивідууми”, Лариса Масенко переконливо стверджує: “Жодна мова не має права претендувати на роль другої рідної мови іншого народу. Таке право привласнює собі лише колонізатор з метою змінити ідентичність колонізованих, уподібнити її до своєї, а відтак позбавити завойованих опірності й привласнити їхню територію”...

У своїх працях дослідниця доводить, що політика “відсутності мовної політики” уже має своїм наслідком перехід нашого інформаційно-культурного простору під майже тотальний контроль Росії. Молоде покоління ще не стабілізованої української держави формується у зросійщеному урбаністичному середовищі, де домінує російська мова, звulьгаризована російська поп-культура, російські поведінкові стереотипи.

Та все ж реалізувати те право, що його зарубіжні соціологи називають “правом на відмінність”, українці зможуть лише тоді, коли їм “вдасться здолати наслідки імперської політики мовно-культурної асиміляції, злиття українського етносу з російським” — доки це завдання не реалізоване, “доти суверенітет України лишатиметься zagrożеним, оскільки зросійщення, розмивання національної ідентичності українців у радянський період досягли значних результатів”.

Матеріал підготував
Микола ЦИМБАЛЮК

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Інститут літератури
ім. Т. Г. Шевченка, “Всесвіт”

«Всі, хто помер під час ірландського голодомору, і досі розмовляють»

Гюґо Гамільтон. Люди з веснянками: роман / З англ. пер. Є. Кононенко. — Львів: ЛА «Піраміда», 2012. — 204 с.

Роман “Люди з веснянками” Гюґо Гамільтона (в українському перекладі Є. Кононенко) — це розповідь ірландця про віднайдення і втрату в собі національної ідентичності, про психологічні кризи, що виникають на цьому етапі. Зокрема тоді, коли той, хто її формує, належить до потенційно кризових і травмованих національних світів.

Головний герой у цьому автобіографічному романі описує своє дитинство, яке припало на роки утвердження нацизму в Німеччині та долання колоніальної залежності в Ірландії. Мати Гюґо — німкеня, яка тікає в Ірландію від світу насильства і несвободи (“всі в Німеччині звикли боятися”), а також від психологічних страхів. Батько Гюґо — ірландець, який дотримується поглядів ірландського націоналізму. “Мій батько хоче, щоб весь ірландський народ повернувся до ірландської мови, отже, він запровадив правило, що ми не можемо розмовляти англійською, бо твій дім — це твоя мова, і він хоче, щоб ми були ірландцями, а не британцями”.

Батько хоче, аби Ірландія, здобувши незалежність, стала повноправною частиною на міжнародній мапі. “...ірландці вирішили оголосити свою вільну державу. Ми не служимо ні королеві, ні кайзерові, сказали ірландці собі та іншим маленьким країнам світу”. На думку батька, потрібно припинити соромитися своєї мови, історії та культури, Ірландія має не випускати своїх дітей у зовнішні світи, а запрошувати до себе: “...ми залишаємось в Ірландії, де народилися, де море відділяє нас від інших країн, де дзвонить церковний дзвін і човен везе пошту водою. Замість того, щоб їхати кудись, наш тато фантазує. А чому б людям з інших країн не переїздити до Ірландії?” “Можливо, вони заробляють багато грошей за кордоном, каже батько, але вони самотні і хочуть, щоб усі, хто лишився в Ірландії, приїхали до них”.

Роман Гюґо Гамільтона як ніколи актуальний для української культури. Його актуальність особлива сьогодні, коли в Україні все-таки всупереч волі народу ухвалено скандальний популістський законопроект про засади державної мовної політики, який уже спричинився до утвердження російської мови як регіонально-офіційної в багатьох південних та східних місцях і областях. В Україні російська мова — це спадок радянсько-імперської політики, яка сьогодні прагне втягнути Україну в простір антагоністичний до європейського. В Україні тривають процеси відмежування від своєї мови навіть для носіїв української, які бачать, що всі на екранах послуговуються російською, а отже, російська — мова інтелігенції, освіти, культури, індустрії масових розваг... Не випадково після ухвалення закону Україною покотилася хвиля русифікації, яка сьогодні повертає Україну від Європи вбік до формування керованої маріонеткової держави, що втрачає основи свого національного суверенітету.

Роман Г. Гамільтона — це “негативний” приклад долання колоніалізму. Роман, по суті, водночас антиколоніальний та постколоніальний. Це художній автобіографічний роман, у якому показано ірландський шлях національного будівництва з його перемогами і помилками. Ірландія, як і Україна, пережила страшний голод, який знищив вітальність нації, знищив фізично значну частину працездатного населення, яке могло б розвивати

свою країну. “Мама каже, що ніхто не може спинити розмов людей у могилі. І ви не можете змусити їх замовкнути, якщо залишите їх вдома або замкнете на ключ... Тому ніхто не повинен боятися говорити. Батько сказав, що всі, хто помер під час ірландського голодомору, і досі розмовляють. Вони шепочуть висохлими губами і витріщають порожні очі. Він сказав, в Ірландії немає такого місця, де б не можна було їх почути (...) Він каже, що багато людей, які народилися вже після голодомору, не можуть говорити, бо втратили свою мову, тому розмовляють по-англійському, тож треба прислухатися, щоб зрозуміти, про що вони говорять. Але головне, що ми знову говоримо по-ірландському. Краще померти, ніж не мати змоги говорити, каже мама”.

Національний розвиток в Ірландії розпочинався передовсім із мови. Ірландія — країна надзвичайно подібна до України. Багато століть вона була у складі Британської імперії, протягом століть на цій північній острівній землі відбувалися процеси нищення ірландської мови, що була мовою інтелігенції, письменників і політиків. З роками ірландська мова зробилася мовою купки “націоналістів”, відкинутих на узбіччя життя; вони знаходять підтримку одне в одному, проте загальні процеси в країні зовсім інакші.

Помилки минулого накладають відбиток на психологію тих, кому випало жити за часів незалежності. Тема відродження ірландської мови справді перетворює головного героя часом на мовного психопата. Але цей психологічний і нервовий зрив — результат соціальної політики, результат державного курсу, який у такий спосіб позначається на психоемоційному здоров’ї громадян, яким болить рідна мова і які хочуть зробити все можливе, аби відродити її. Саме в такий спосіб вони розуміють відродження нації.

Роман “Люди з веснянками” — це чудова ілюстрація подій, що мали місце в Україні влітку цього року, коли люди з’їхалися під Український дім у Києві, аби розпочати голодування. І, як у романі про події десятирічної давнини, так і сьогодні в Україні ці люди лишилися непочутими. Держава не прислухалася до голосу тих, хто коштом власного здоров’я хоче привернути її увагу до мовних проблем. Бо з цього, на думку таких людей, і починається справжнє громадянське суспільство.

Сьогодні автор “Людей із веснянками” трохи іронічно й скептично ставиться до тих націоналістичних потуг свого батька-дивака, який хотів змагатися з імперією, з імперською мовою, яка сьогодні стала міжнародною мовою науки та інформації. Він постає таким собі Гулівером у країні велетнів. Його заклики до перейменування вулиць на ірландський штиб, поривання слухати лише ірландську музику — наївні, вони, як ми б сьогодні сказали, антиглобалістські й приречені на поразку. Дон Кіхот безсилий перед обличчям танків. А проте саме в цьому антипрагматичному національному романтизмі — відчайдушне поривання до своєї історії, до своєї мови, яка через історичні причини стала міноритарною мовою в тілі величезної імперії. І ця “ущербна міноритар-

ність” відчутна навіть у незалежній державі.

Британія відступила, Ірландія відвоювала свободу, проте більшість ірландців уже не змагаються за те, аби відновити свою ідентичність. Вони звикли, що англійська мова — це мова політиків і поліцейських, мова лікарів та журналістів. Для чого йти супроти цих законів, за якими більший усе одно з’їсть меншого? А ірландська — це мова, приречена на зникнення поряд із сусідньою англійською.

Проте хоч це зникнення і видається природним, воно посується пов’язане з колоніальною політикою імперії. Чи справді таке зникнення буде природним? Якби імперії не було, якби не було війн, то чи зникла б ця мова в рідній державі? На це питання немає однозначної відповіді в романі. Ідеї батька Гюґо занадто романтичні, вони суперечать здоровому практичному глузду.

Батько воліє перейменувати не лише вулиці, а й прізвища на ірландський кшталт. Ірландські питомі прізвища складні для вимови та написання, і вже навіть це суперечить мовним тенденціям до спрощення. “Це ім’я й робить усі проблеми. Ірландське ім’я: О’Гурмолтай. Люди смікаються від дивного імені й просять повторити. Вони не довіряють нічому ірландському.

— А як це буде по-англійському? — питають вони.

Але не можна зраджувати імені роду. Батько каже, ми не можемо вказувати англійської версії, Гамільтон, і не має значення, скільки разів нас перепитають”.

Для батька ці ідеї — поступові кроки до збереження себе, бо для нього збереження мови означає збереження історії свого роду. Так, часом він поводитьсь тиранічно і просто безглуздо стосовно своєї родини, коли забороняє синові товаришувати з дітьми, які не знають ірландської мови. Він хоче, аби його син збагнув, що його справжнє ім’я — ірландське. “Я не повинен дозволити називати мене Джеком або Джоном, тому що це не той, ким я є. Мій тато змінив своє ім’я на ірландське. Отже, коли я подорослішаю, то зміню своє ім’я також”. Але така “ненормальна” поведінка — результат імперської політики, яка травмувала людей, яка знищила в них можливість поводитись “нормально”, наклавши страшний психологічний відбиток. Ірландські націоналісти справді трохи божевільні, але це божевільня набула внаслідок колоніальної політики гноблення. Батько Гюґо — дивак і одинак, який ладен відмовитися від особистісних вигод заради вигод національно-державних. Але проблема в тому, що на державному рівні такого боріння за власну мову, історію та культуру немає. І згодом навіть його син, якому набридає цей “національний психоз”, відмовляється від культури батька (а отже, відмовляється бути “людиною з веснянками”). “Батько каже, що ми не повинні перейматись цим, бо ми нові ірландці. Частково з Ірландії, частково

ГЮґО ГАМІЛЬТОН

ЛЮДИ З ВЕСНЯНКАМИ

звідкись іще, наполовину ірландці, наполовину німці. Ми плямисті люди, як він каже, люди з “родзинками”, браковані люди, *brack people*, слово, що прийшло з ірландської мови, з гельської, як вони іноді називають її. Перш ніж стати інженером, батько був шкільним учителем, і *breac* — це слово, як він пояснює, ірландський народ взяв із собою, коли переходив на англійську мову. Це означає плямистий, вкритий плямами, з ластовинням, у цяточки, кольоровий”.

Гюґо обирає для себе мову нормальних, мову більшості — англійську, бо використання ірландської мови в Ірландії має свої обмеження, а це робить її носіїв травмованими. “...ми повинні бути обережними в нашому будинку і думати, перш ніж говорити. Ми не можемо говорити словами полісмена або робітників, тобто англійською. Ми говоримо словами Аньє з Конемари, тобто ірландською, або словами мами, тобто німецькою. Я не можу говорити з Аньє німецькою і не можу говорити з мамою ірландською, тому що вона тільки сміється та лоскоче мене. Я можу говорити з татом німецькою або ірландською, і він може поговорити з полісменом та робітниками за нас. Не вдома також треба бути обережним, тому-бо не зможеш купити ріжок морозива німецькою або ірландською, і більшість людей знають тільки слова полісмена або робітників...” Він не хоче відчувати на собі постійні здивовані погляди збоку, він хоче розчинитися в загальному натовпі, хоче бути, як усі. Бо психіка нормальної людини не може постійно перебувати у стані оборони. А юнак хоче доторкнутися до мови, яка дає вихід у світ. Отже, стратегія батька — стратегія боротьби за рідну мову — не виправдовує себе.

Проте запитаймо себе: чи настільки б усе було провальним, якби на рівні держави було сформовано грамотну мовну чи й узагалі гуманітарну політику? Якби в суспільстві були запущені механізми толерантного ставлення і до “інших”, і до “своїх”, хто бореться за відроджен-

ня основ державності — мови, історії, культури? Можливо, Дон Кіхот, який має за собою підтримку лицарів круглого столу, не програє, може, тоді він перестане бути божевільним?

З одного боку, стратегія батька в романі подана як стратегія поразки (з погляду сина). Але, можливо, в цьому питанні не все однозначне. А якби держава підтримала ідеї батька, якби державні політики запровадили програму підтримки національної мови, національних історичних традицій? Може, тоді б поривання батька й не були настільки драматичними і трагічними, як поривання Дон Кіхота, який змагається з вітряками, не бачачи, що цей бій програно. Бо змінився час, хоч людина й досі живе в якомусь іншому соціокультурному вимірі, живе на психологічному рівні. Батько писав листи в численні урядові інстанції, він сту-

кав, аби йому відчинили. І його поразка в романі — це поразка національного перед державним, поразка нематеріального перед прагматичним і глобалістським.

Більшість не приймає правил гри в “національну аскезу”, більшість хоче жити й не думати про фінансові проблеми, не рахувати кожну копітку, не думати про застрашний день, що принесе сув’яз нових проблем. Так уже влаштовано людську свідомість — вона прагне стабільності та забезпечення базових потреб, а мова, якою послуговується більшість, — один зі способів досягти стабільності в соціальному плані. “Саме англійською розмовляють і на кораблях, і в кіно. Ірландська мова не підходить для бізнесу, (...) тож навіщо комусь ризикувати життям, перестрибуючи через смертельну небезпечну ущелину, заради того, щоб залишатись ірландцями? Було б просто божевільням навіть думати про таке”. Але питання мови — це питання екзистенційні, для когось вони можуть видаватися надуманими й туманними. Тому ці питання можуть поставити предметом для суперечок і формою національної маніпуляції. Бо для розуміння цього питання потрібно витворити в собі відповідний простір готовності почути часом не вельми приємні відповіді з погляду обивательської психології. Відповіді на ці запитання можуть змусити відмовитися від чогось приємного, аби здобути більший результат. Але для цього має пройти певний час. А більшість не бажає чекати, прагнучи отримати все зараз, думаючи про хвилині інтереси.

У будь-якому разі роман Г. Гамільтона вкрай актуальний для українського читача, він змушує ще раз замислитися над стратегією державного розвитку, ще раз оцінити себе: що зроблено і що робиться на наших очах. Роман спонукає до думання й постановки важливого питання. Він усе одно схиляє читачів не бути байдужими до своєї держави і доводить, що в історії можливі кілька варіантів розвитку. Все в наших руках.

Батьківщина очима художників

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець,
заслужений працівник культури України

Завдяки виданому каталогу “Всеукраїнська виставка пейзажу—2012” ми маємо унікальну можливість подорожувати малювальними просторами української землі. Компетентне журі відбрало близько трьохсот творів живопису, на яких закарбовані дивовижні, сповнені романтичного настрою красиви. Як зазначив голова НСХУ народний художник України В. Чепелик, особливість цього проекту в тому, що представництво вагомої творчої акції розширилося географічно. Широко репрезентували творчість митців із Одеси, Донецька, Харкова, Дніпропетровська, Полтави, Сум, Севастополя, Миколаєва, Вінниці та ін.

Досить глянути на панорамні картини “Фороська церква” Ганни Величко, “Закарпаття” Євгена Валюка, “Грушевські пороги” Анатолія Васкевича, “Лани” Лариси Джарти, і вже захочеться побувати в цих місцях і помилуватися їхньою красою. Знаходять красу художники і в урбаністичних мотивах, їх ми бачимо на картинах Ірини Макаруч “У Львові”, Леоніда Ткаченка “Старий Маріуполь”, Віктора Швеця “Контрактова площа”. Кожний автор знаходить щось особливе, надзвичайне в обраних мотивах, і ділиться своєю радістю з глядачами.

Серед представлених творів є камерні

Батьківщину можна любити по-різному. Але так важливо, щоб ці почуття були відвертими, слугували її процвітання, єднанню людей і примножували навколишню, Богом дану нам красу. Саме такою була Всеукраїнська виставка пейзажу в Маріуполі, яка збирала цікавих провідних живописців з усіх регіонів України. Недаремно Центр сучасного мистецтва пейзажу “Меморіал А. І. Куїнджі” вже вдруге проводить широкомасштабний проект на честь свого знаного земляка. А мобілізувала митців на цей творчий захід Національна спілка художників України за сприяння Міністерства культури України.

композиції з сільськими околицями, хатками, ставками, луками, лісовими галявинами. Це картини Дмитра Разіна “Дворик”, Сергія Півторака “Засніжена вулиця в Ромнах”, Сергія Лозовського “Шанхайчик”. Дніпровські узбережжя привабили Надію Фомічову, а тихі озера Анастасію Шетину та Анатолія Горбенка, а бурхливий “Водограй” із прозорим потоком гірської води спостерігаємо у Юрія Данилова. Мотиви стародавньої Таврії закарбували Вадим Рудий, Микола Міщенко, Людмила Медель-Медведева, Наталія Лоза, Сергій Берлов, Микита Боляков.

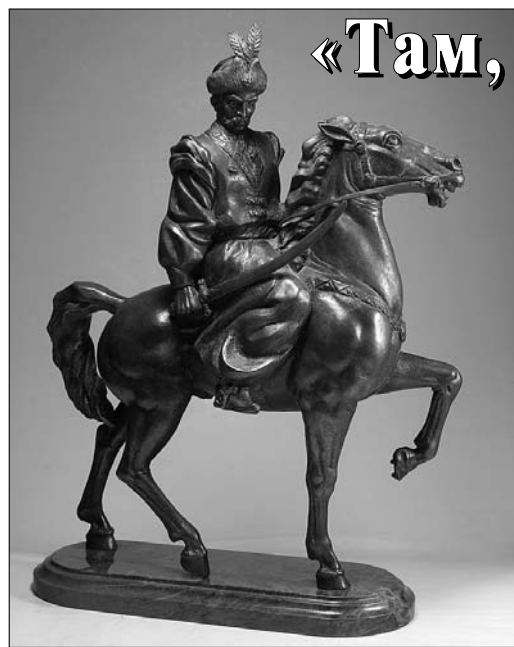
Доторкнутися до святинь запрошують нас Михайло Юденків, який зобразив Пантелеймонівський монастир, та Юрій Самойленко — “Полтавські дзвони”. Олександра Чередниченка із Сум привабили будні монастирського життя і він представив сонячну композицію “Монастирські турботи”. Ми можемо прислухатися до дзвонів чарівних дерев’яних церков, які розташувалися на пагорбах Закарпаття, зображених Ігорем Хільком.

Володимир Кабаченко з Миколаєва представив полотно “Церква у Миколаєві”, Петро Зікунов з Києва картину “У Землі осіннь”, Віктор Ковтун з Харкова — “Ранок. Козача Лопань”. Юрій Кафарський зобразив улюблене місце плернерного живопису художників на Чернігівщині “Седнів. Сонячний ранок”, Василь Мі-

рошніченко з Дніпропетровська “Спеку”, Анатолій Горбенко з Одеси “Початок озера”. Цим творам притаманний особливий романтичний настрій.

Щодо творчих пошуків, то відзначу різність пластичної мови модерну з авангардними напрямками, яка притаманна молодому поколінню митців. Чимало творів представлені з ознаками плернерно-імпресіоністичного малярства, яке акумулювало темперамент самого художника. Настрій урбаністичної естетики простежується у творах О. Іванової, В. Харакози, І. Шевельової. А в спрощених композиціях, лаконізмі кольорових рішень відчувається суто національний характер із часів лубка. Таким чином з’являються символічно збірні образи Української землі з її невичерпними ознаками історичної самотності. Це особливо простежується в полотнах О. Ніколаєвського, О. Малика, М. Жулінського, О. Трацевського та Г. Волкова.

Роман КОВАЛЬ,
прес-служба Історичного клубу
“Холодний Яр”

“Коли ми формували експозицію, запитували в Михайла Горлового про кожну з робіт, — почала урочистий вечір Раїса Сеннікова, заступник директора Національного музею літератури, — спитали і про мізинську сопілкурку, а він каже: “Це робота особлива, бо ще 23 тисячі літ тому на нашій землі грали, співали і танцювали”. Потім Михайло Горловий став посеред залу і промовив: “Ось це моє життя. Оце моя дорога”. Яка красива ця дорога!”.

Ось що говорили в той вечір митці й письменники про свого колегу.

Віра Кулеба-Барінова, художник, заслужений діяч мистецтв, академік, учителька Михайла Горлового: “Коли я дивилася на роботу “Скіфія”, мені здавалося, що розкололася наша земля, земля, звідки народилася та вічна Мати, Мати, яку ти зображуєш у своїх творах. Це велике щастя, що маємо такого скульптора в час, коли так тяжко пробитись і тому слову, і тій душі”.

Микола Білик, скульптор, заслужений художник України: “Горловий — надзвичайний майстер. Він цілісний і ширий,

«Там, де Михайло, там Україна»

Виповнилося 60 років геніальному українському митцеві Михайлові Горловому. Із цієї нагоди в Києві у Національному музеї літератури України відбулася виставка його скульптур і презентація книг.

глибокий. Ширий він і в поетичних творах. У нього немає натуралізму, є архаїчність. Йому це пасує. Стилестика дуже архітектонічна. Він образно мислить, пише, співає... Це багатогранний митець. Красивий митець. Креативний, надзвичайно палкий. Це образ, яким би мав бути українець”.

Петро Засенко, письменник, редактор поетичної збірки Михайла Горлового “Поетія в камені”: “Це людина віддана. Він заглиблений в українську землю, в український дух, у наше слово, у наше розуміння історії. Він несе в собі обов’язок митця-громадянина. Михайло Горловий наче з якихось глибин землі та неба бере сутність і втілює її в мистецькій роботі. Такий він і в поезії. Працюючи над скульптурою, натикається на щось і в нього раптом виникає поетичний рядок. Він бачить людську душу в камені, бронзі, у слові — нашу Матір українську, отамана Зеленого, Михайла Гаврилка. Його поезія чуттєва”.

Дмитро Чередниченко, письменник, голова творчого об’єднання “Радосинь”, членом якого є Михайло Горловий: “Я пройшов по залах і мені було дуже приємно, що в кожному творі відчувається глибина. Це поетичні образи. Отже, з нами говорить поет. Поет у камені, у слові, у дереві...”.

Сергій Гальченко, мистецтвознавець: “Сказали тут, що Горловий у камені бачить людську душу, це правда, бо в Михайла людська душа, а не кам’яна. Там, де Михайло, там Україна. Він усюди — в мистецтві, літературі, творчості...”.

Михайло Наєнко, доктор філологічних наук, літературознавець: “Кажуть, що роботи Михайла заховані у глибокий ґрунт... Ця традиція тягнеться зі Шербанівки, де народився Григорій Косинка. Там корінь Михайла Горлового. Пригадую, як відкривали пам’ятний знак роботи Галини Кальченко на будинку, в якому жив Косинка. Величезне враження на всіх справив пре-

красний портрет Григорія Косинки роботи Касіяна. Ось бачите яка традиція: Василь Касіян, Галина Кальченко, Михайло Горловий. Ця лінія витримана... Ну не могло такого не статися”.

Роман Коваль, письменник: “Михайло Горловий насамперед козак. А козак — душа щира. Такий Михайло в житті — ширший, безпосередній, відвертий. Це митець-воїн, до речі, у радянській армії він служив танкістом. Можу провести лише одну аналогію в українському мистецтві — з Михайлом Гаврилком, скульптором, художником, поетом і вояком. Такий і Михайло Горловий. Він би міг пожертвувати професійним успіхом і кинути в бій за Україну, як свого часу це зробив Михайло Гаврилко, який не почувався щасливим у творчості, коли Батьківщина у рабстві. Такий і Горловий — вибуховий, готовий не тільки дати здачі за Неньку-Вітчизну, а й першим вступити в бій”.

Володимир Гарбуз, художник: “Михайло — духовний воїн. Він пройшов великий шлях. І зберіг у собі силу. Його твори одухотворені, він несе кам’яну свічку, яка не плавиться. Він спілкується з духами наших мізинських предків, бере від них енергію. І

Михайлова свічка ніколи не згорить. Його твори в камені та бронзі випромінюють світло, яке бачать тільки ті, яким дозволив Бог, — справжні українці, герої нашого часу, воїни духу. Михайло, довбаючи камінь, повертає нам пласти, яким тисячі років... Камінь оживає не тільки під руками Михайла. Він надає йому життя серцем. Горловий створив пласт духовності, духу, мови, енергії, світла і музики космічної. Михайло оживив і приручив камінь. Знайшов спільну мову з деревом, глиною, фарбами. Жодні буревії не загасять свічку, яку він несе. Якщо через тисячоліття з українського мистецтва залишиться тільки його творчість — поетична і скульптурно-образотворча — про нас як про народ, про нашу землю залишиться пам’ять у космічному безмежжі”.

Тетяна Чуйко, науковий співробітник Національного музею Тараса Шевченка: “Ми з Михайлом земляки, а відтак маємо спільні спогоди... Усе починається з дитинства. Його іграшками в дитинстві були уламки трипільської культури — бички, поросята, звірятка... Саме гострі кутики цих уламочків увійшли в Михайлів характер. Сьогодні говорили про його принципівість, часом і гостроту. Вони є ознакою і його творів. Кажали, що він один з небагатьох... Але він один такий, один в нашому мистецтві, щиро відданий трипільській культурі, постійно живе в ній. Водночас він і модерний скульптор, що гідно представляє питоми українське мистецтво”.

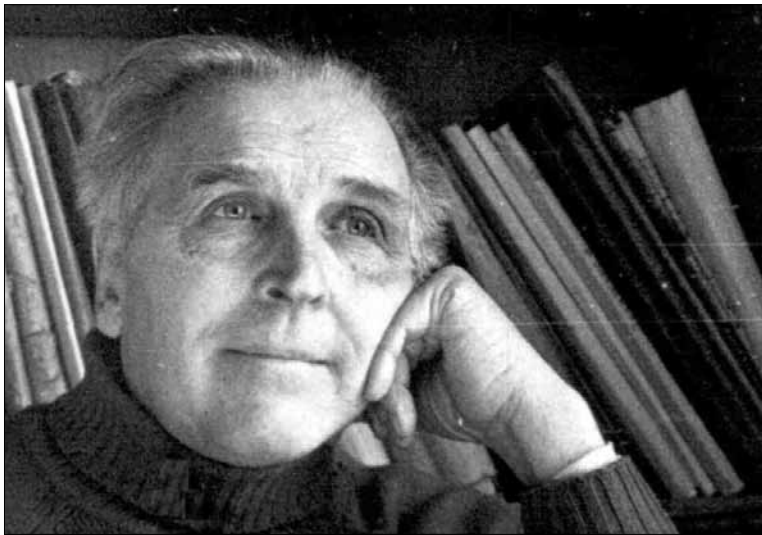
На вечорі презентували й поетичну збірку Михайла Горлового “Поетія в камені” та розкішний каталог його робіт. Автор передмови до каталогу мистецтвознавець Оксана Маричевська так оцінила мистецький світ ювіляра: “Творчість Михайла Горлового — чи не поодиноким випадком генетичного зв’язку української скульптури не лише з пракультурою, а й з авангардним рухом етнонаціональної скульптури ХХ століття... Монументальним роботам Михайла Горлового не властиві велич і вражаючий розмір. Насамперед це духовна велич образу, що межує з ліризмом... Митець завжди усвідомлював, що вияв скульптора — це насамперед вияв не тільки його індивідуальності, а й традиції, історії, ментальності свого народу”.

Іван ЗАХАРЧЕНКО,
член НСПУ

Слово на сторожі добра і правди

Є люди, які за будь-яких обставин проявляють дух героїзму, але ніколи не стають героями. Їх спритніші й послужливіші виштовхують на узбіччя, де вони, аби не зганьбити своє ім'я, живуть і творять у парі з душею.

О таким неперебутнім достойником явився мені письменник Михайло Іванченко, автор книги “Сурма і меч”, що побачила цього року світ у видавничій фірмі “Відродження”. Фактура книги — історично-літературні та культурологічні есеї і статті, написані талановито, на високому науково-дослідницькому рівні. Це не крок до захвалювання, а справді так, бо наш автор заслуговує на щире слово і пошанування ще й тому, що ось-ось стане на межу свого дев'яностоліття.

Михайло Іванченко народився 18 листопада 1923 р. в сім'ї сотника вільних козаків Грицька Іванченка та Гафії, доньки вільного козака Софрона Мовчана-Рябенського, у селі Гусакове на Звенигородщині.

Тепер, як бачимо, більше тих, що спонтанно поповнюють лави космополітів. Тому слово “козак” не в моді, його замінили “біомасою”, або, коли потрібно, величають електоратом. Принизили, у “дурдом” загнали людей. Така була постановка, підписана Я. Свердловим...

Як до слова, то наших незламних героїв, борців за вільну Україну С. Петлюру, С. Бандеру, Р. Шухевича і нині розпинають за вигаданий націоналізм, зробили їх ворогами народу, а ті, хто вигубив козацтво — святі й чисті. Ніде про них не згадують, зате підло поливають брудом українців — бо вони терплячіші й дурніші. Тому й мордують їх.

Краплина цих роздумів перегукується з тематикою згаданої книги, навіть із назвою творів, що вміщені там: “Козацькі сурмачі”, “Митець із козацькою вдачею”, “Володимир Винниченко, гендляр Української Революції”, “Довженко за кадром”, “Правдолюб Агатангел Кримський”...

Після прочитання книжки скажу: М. Іванченко має моральне право бути арбітром нашої історії, підправляти її вади, доповнювати недовомлене, бо є живим свідком і учасником багатьох подій. А те, що він пережив і перетерпів, коли прийшли до влади більшовики, і ворогу гріх зичити. Починаючи від Голодомору-Геноциду, пішли роки сталінських репресій, а далі оstarбайтер і в'язень гітлерівських і сталінських концтаборів, після звільнення постійно перебував під пильним оком КДБ.

Таке життя загартувало його дух, волю і віру. Коли одні, скорені страхом чи спецпайками, ставали на службу більшовицьких вандалів, він, переборюючи труднощі, йшов своїм шляхом. Йому боліла доля України, яку окупували узурпатори й зайшли паразити. Тому й нині, за визначенням автора, ми — держава-химера, в якій у тілі одного народу сидить голова, складена із представників другого народу, що деморалізують, затуркують націю, спустошують її державність.

Читаючи роздуми про долю Агатангела Кримського, стало прикро, що червона нечисть замість схилитися перед мудрістю і мужністю такої людини, нещадно її мордувала. Та Кримський, як пише автор, не став на шлях зради, не зігнувся перед озвірілими, а духом своїм карав душолюбів.

У минулі 70-ті роки я теж захопився творчістю А. Кримського. Маю його п'ятитомник. Тож нині здалося, ніби знову зустрівся з великою людиною, яка неймовірно бідуючи, напоумлювала: “Держава без патріотичних почуттів громадян — не держава, а — Молох, що сам себе народжує і сам себе поїдає...”

Задумаймося над змістом цих слів, не даймо нині владному молоху доконати нас. Не ставаймо у лави його слуг, зараз Україна віддається від нас, а ми — розгублені

й нерішучі — віддаляємося від неї, щоб втратити її назавжди.

Так було і за часів московсько-більшовицького терору, коли через суб'єктивні розбіжності і кричущі безголів'я не зберегли, не утвердили УНР. Запаморочені більшовицькими псалмами, навіть не проявили сізифової натуги — тягли Україну не нагору, а добровільно кинули її в пашу удава...

Про ті події і дійових осіб, коли над країною зблиснуло сонце надії, дізнаємося із розповіді М. Іванченка “Володимир Винниченко, гендляр Української Революції”. Минуле, а скільки жалю на серці! Болять оті поразки. Здається, слід було зробити один рішучий крок, і Україну жодна вража сила не здолала. Та все пішло шкереберть. Соціаліст Винниченко відстоював самостійність у єдності з більшовицькою Москвою. Він, дізнаємося з прочитаного, навіть підписував розстріли. Така наша доля: у доле-носну годину нам завжди відбирає

глузд. Могутню армію, яку мала Україна, замість задіяти, розпустили... І не стямився, як потрапили в московське рабство.

Невтішним духом війнуло після прочитання “Довженко за кадром”. У поневоленого народу чогось кращого не буває. Але, думаю: всі ми свої, бо народилися і живемо на одній землі. Та духу братства і єдності між нами не було. Самі себе знищували, труїли, цькували, завдавали болю. Страх і відчай, підступаючи до серця, деморалізує, робить людину безвільною, однак виживали ті, хто носив на своїх плечах чужу голову, а хто свою — вигублений був.

Жахливою була сталінська депотія в Україні, та ще нестерпніше почувалося О. Довженку в центрі московської неволі, куди його, як занотував у щоденнику: “Вигнали мене з Києва Бажани...”

Світ наш український надто брудний. Саме на ці струнні рани в своїх творах робить наголос Ми-

хайло Іванченко. У нашій долі все так переплутано, споганено, що автор намагається самостійно розчистити від ворожих претензій і злих умислів пройдені шляхи. Адже ми — гноблені — більше пролили своєї крові, ніж ворожої. Часто замарно, зазнавали неймовірних утрат, бо епізодичні лідери, що з'являлися вряди-годи, не вирвали Україну з пазурів двоголового орла.

Сьогодні ще гірше: нинішні лідери, накопичуючи власні багатства, навперебій грабують Україну. Це ображає народ, але він не бореться із зятими злочинцями, а втікає у світ, бо не хоче на рідній землі тягати рабське ярмо. Це ніби воля, але без гідності, — не втікати треба від лиходіїв, а боронити, захищати свої права, свою Вітчизну.

Нині хоч би як пускали “дим-димок” на Павла Тичину, та він, як і народні маси, що були загнані у не-трі страху, розмовляючи із собою, міг сказати після кривавої муравйовщини: “Стоїть сторожтерзаний Київ, // І двістірозп'ятий я!” Мов дзвони, гудуть інші його віршовані рядки на честь проголошення УНР. “Гей, разом, разом на ворога ми браття-завзяття, // Хто зрадить Неньку-Україну, прокляття тим, прокляття!” І нині лунають прокляття, але безмовні, що виринають із скривджених сердець.

Може, не героїка водила пером поета, але душа його, навіть із оцих доречно наведених М. Іванченком поетичних строф, зрозуміло, належала Україні. Зараз, у час хамства і потворства, коли насаджують брудну аморальність і духовне розтління, хочеться і приниженого поета, і його окремі високохудожні твори любити і шанувати, щоб відчувати світло добра і радості. Та світ розуму — глух-не й темніє. Україна стоїть “сто-

розтерзана”, але голосу молодих сурмачів не чути. Таке становище, що навіть Шевченка, будителя народного духу, нам уже мало, а нові Шевченки не народжуються...

Близька мені людина, гортаючи книжку “Сурма і меч”, захопилася статтею “Микола Хвильовий без німба”. Я теж із цікавістю прочитав її. Згоден з автором, що Микола Хвильовий (Фітільов) “не тягне на національного героя”. “І люблю я її — більшовицьку Україну — ясно і буйно”. “... темна наша батьківщина... хочеться запалити її груди своїм комуністичним сьивом”.

Просякнуті більшовизмом тиради не могли відразу переінакшити віру людини, щоб схаменулася, хоча й забрела в глухий кут. Вихід із нього у пориві розпачу — трагічний. “Мій девіз — не щади ворога”, може, й допомагав політпрацівникові Фітільову триматися на плаву, але система, якій служив, нагадала йому про “нещадність”.

Безсумнівно, М. Іванченко надто об'єктивно характеризує і М. Хвильового, і той кривавий час. У згаданій статті стоси історичного, справедливо обробленого матеріалу, живої конкретики, цікавих думок, вагомих цитат і поглядів. Тож нині, коли створюють глобальну імперію, знелюднюють істину, стирають із пам'яті історичні надбання і традиції, книга “Сурма і меч”, що має виховну цінність, особливо для молодого покоління, яке пройняте духом патріотизму, стане йому своєрідною енциклопедією науки і знань.

Ми потерпаємо, бо запал воїновничості і святий дух жертвовності — згасли. Ми й досі не зв'язали праведний сніп історії. У тому, що маємо, замість зерна істини багато чужорідного, спотвореного і шкідливого, що принижує наш гонор. А приклади доброго, захоплено зяті табачники вискубують зі шкільних підручників, вихолощують героїку визвольних звитяг, щоб нам у годину гніву не було на що опертися. Злаштували, що бути в цій країні націоналістом — це зло і ганьба, а бути рабом — похвално-но...

Адже щоб хтось із наших подвижників із тавром “націоналіст”, що боронив Україну від ворогів, прорік таке, як Троцький: “...Мы прольем такие потоки крови, перед которыми содрогнутся и поbledнеют все человеческие потери капиталистических войн”, ой, не дали б нам жити на білому світі... Почни щось копати чи дошукуватися правди — каміння сиплеться на наші голови. Однак ми не ремствуємо, спокійно сприймаємо назви міст, підприємств, вулиць, що носять імена душителів.

Книга Михайла Іванченка зроблена чесним і сумлінним пером письменника-патріота. Душа автора опускалася у глибини й найпо-таємніші куточки минулого й сучасного, виносячи звідти найцінніше, найпотрібніше. Багато з того матеріалу можна використати як доповнення або й початок написання книги буття української нації.

Для мене “Сурма і меч” — своєрідний авторський пантеон, де й обгрунтовано, і побіжно згадують-ся сотні імен славних синів України, що боролися і жертвували життям заради неї. Правда, не менше тих, хто зневажав свою Вітчизну, відвернувшись від неї, допомагав катам душити і нищити.

Тож нехай хвиля щирої вдячності дійде до Михайла Іванченка, який уквітчаний літами, але бадьорий духом, возвеличує людські чесноти і картає безчестя. Його вірне й мужнє слово, що стоїть на сторожі добра і правди, гартувати-ме наш дух і волю.

**МИ ЗАВЖДИ
В КОНТЕКСТІ
ЛІТЕРАТУРНОГО
ПРОЦЕСУ**

українська
літературна газета

Наше кредо:
шанувати традицію і ламати стереотипи

Інформація про передплату
на УЛГ – в Каталозі видань
України на 2013 рік (стор. 77)

- Критичний погляд на проблеми сучасної літератури
- Літературні дискусії і гостра полеміка
- З письменницької спадщини
- Видавничі новинки
- Широка палітра імен
- Незаангажованість
- Оригінальний дизайн

Газета виходить двічі на місяць

Головний редактор Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 49118

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА НА 2013 РІК:
на рік – 142 грн. 74 коп.
на 6 місяців – 71 грн. 97 коп.
на 3 місяці – 36 грн. 81 коп.
на 1 місяць – 12 грн. 47 коп.

Виходить з 9 жовтня 2009 року

Газету можна передплатити в будь-якому поштовому відділенні України

І. ЗУБРИЦЬКИЙ,
В. ПИЛИПЕНКО,
Бердянська “Просвіта”

Із погляду сивочолої мудрості

У Бердянську Запорізького краю відбулися святкові заходи з нагоди Дня українського козацтва і 70-ї річниці з дня створення УПА.

Присутні мали рідкісну нагоду заглибитися у понад півстолітню драматичну, трагічну і водночас героїчну минувшину української землі, бо на святі були присутні одні з найстарших мешканців міста, — кожному вже за 90: це учасник Другої світової війни Олександр Омелянович Хоменко і Микола Олексійович Холявко — у минулому зв'язківець ОУН, репресований. Попри такий поважний вік Олександр Омелянович, народний художник, продовжує малювати, організовує виставки, а Микола Олексійович бере активну участь у роботі Бердянського міського осередку ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка.

Ось що сказали ці мудрі чоловіки.

Микола Олексійович Холявко: «Я не сидів у затишку, а боровся»

— Я народився 27 жовтня 1921 р. на Кубанській землі, станція Полтавська, хутір Козачий, українець. Мій родовід по матері й по батькові — український, козацький. На Кубані всі говорили українською.

Коли нацисти окупували Дніпропетровськ, де я тоді перебував, то не чув про дії радянських партизан. За одного вбитого солдата німці розстрілювали 50 цивільних чоловіків, за вбитого офіцера — 100.

Улітку 1942 року в Дніпропетровську, на стадіоні “Локомотив”,

я познайомився з хлопцем із Західної України. На зустрічах він мені давав листівки, в яких розповідалися про боротьбу ОУН-УПА в лісах Західної України проти німецьких окупантів, поляків, а проти комуністичних партизан у бій не вступали. Він наводив такі факти: коли поляки палили села, де жили українці, дозволяли вчитися у гімназіях лише тим українцям, які ставали католиками. Уперше я дізнався від нього, що коли німці увійшли до Львова, то ОУН проголосила Україну незалежною державою, що весь уряд України під проводом Я. Стецька, С. Бандери заарештували, що ОУН пішла в підпілля. Розповідав про трагедію в Києві, коли весь штаб ОУН і Олену Телігу німці розстріляли в Бабиному Яру, що вона в камері написала слова, які стали прапором боротьби ОУН: “За кров, за сльози, за руїну — верни нам, Боже, Україну”. Цей хлопець із Західної України розповів, що Бандера заарештований і перебуває в німецькій тюрмі. Він дав мені брошуру з клятвою українського націоналіста “Здобудеш Українську державу, або згинеш у боротьбі за неї...” та інше.

Одного разу він запитав мене: “Як ти, Микола, ставишся до ОУН?”. Я сказав, що було б добре, якби мене взяли в члени ОУН. Микола Дирявко, так звався цей хлопець, сказав, що це дуже від-

повідально і тільки якщо ти готовий вмерти за Україну, то вступай. “Так, я не боюся вмерти за Україну”, — відповів я, і, вимовивши, відчув, як по моєму тілу “мурашки” пробігли. Я отримав псевдонім “Амур” (від слова Амур-Нижньодніпровськ, що міститься на лівому березі Дніпра). Так я став членом ОУН.

27 березня 1945 року мене заарештували органи НКВС. Звинувачення пред'явили за ст.ст. № 11 та 54/а радянського Карного кодексу, прізвисько слідчого — Маслов. Якось на допиті він мені сказав: “Ми, московські комуністи, накормім вас, хахлов, вашей землею”. Слідство проводили вночі. Щоразу, коли вели на допит, здавалося, що ось-ось почнуть годувати мене моєю землею...

Судила мене так звана “трійка”. Матеріальних доказів не було, свідків теж. Мені дали 10 років закритих спецтаборів.

Перебуваючи в таборі, я не каюся, що пішов в ОУН. Я мучився, страждав, але був задоволений, що не сидів у затишку, а боровся за долю свого народу, своєї нації.

Щодо примирення воюючих сторін, порозуміння, то в УПА був наказ — не вступати в бій з Червоною армією — і вояки не стріляли, бо червоні бійці теж захищали Батьківщину.

Жоден із нас, українців, не був зі зброєю в руках у Росії, але коли

на нас ішли окупанти — чи польські, чи радянські, чи німецькі — ми захищали свою землю.

Олександр Омелянович Хоменко: «Будьте всі здорові та слухайте нас!»

Я народився 15 лютого 1922 року. Хотів стати моряком. Воював у московському окрузі, нагороджений орденом Вітчизняної війни 2-го ступеня, медалями “За оборону Москви”, “Ветеран ПВО”. Нині я художник, мої картини прикрашають музеї багатьох міст України та за кордоном.

Основа доброби кожної держави — її внутрішній спокій, взаєморозуміння і взаємоповага громадян. На жаль, у нас тільки розбрат: то вводять російську мову, то пропагують ворожнечу у ставленні до мешканців Західної України. Я воював у Другій світовій війні під Москвою і теж чув тоді комуністичну пропаганду, яка негативно характеризувала західняків. Хоч насправді мешканці західних областей — люди набожні і не чинили злочинів. Завжди поважав воїнів ОУН-УПА.

Переконаний, що нація, яка боролася за незалежність, з точки зору міжнародного права — воююча сторона. Давно треба визнати в Україні, на українській землі ветеранів УПА воюючою стороною,

бо вони боролися за незалежну Україну.

Сьогодні ми маємо незалежну державу. Але є українофоби, які виступають проти державності та примирення нас, ветеранів Другої світової і УПА, які також ветерани. В Іспанії в “Долині полеглих” є величезний меморіал національного примирення, де поховано тих, хто воював по різні боки фронту в громадянській війні 30-х років. Але всі вони насамперед були патріотами Іспанії.

Українці боролися проти фашистів. Людям необхідно знати історичну правду, бо надто далеко зайшла конфронтація в нашому суспільстві, особливо серед політичної еліти. Мені і Миколі Холявку вже за 90, ми давно зрозуміли, що нам час сховати “сокиру” і жити в злагоді та мирі.

Йдемо до людей

Галина ЄГОРОВА,
ЗОО ВУТ “Просвіта”

9 листопада Олег Ткаченко, голова Запорізької обласної “Просвіти”, вирушив із Запоріжжя за маршрутом “Січковий шлях “Просвіти” через острів Хортиця, селами Запорізької, Дніпропетровської, Полтавської, Київської областей. Дніпропетровськ став першим великим містом на шляху Олега Ткаченка. Активісти й прихильники Дніпропетровської “Просвіти” ім. Т. Шевченка урочисто, піснею “Ой, у лузі червона калина” зустріли голову Запорізької обласної “Просвіти” на вході до центрального міського парку. На мітингу, що відбувся після привітання, Олег Ткаченко подякував за щирий прийом своїм землякам (адже народився у Дніпропетровську) та голові Дніпропетровської обласної організації “Просвіта” ім. Т. Шевченка Сергію Довгалю. Дніпропетровська “Просвіта” заявила про підтримку вимог до влади щодо захисту державної мови та недопущення розпалювання міжнародної ворожнечі.

Наступного дня шлях простелився до міста Дніпродзерж-

жинська. На трасі Дніпропетровськ—Дніпродзержинськ відбулася зустріч із дорожньою службою. Близько 20 працівників у помаранчевих жилетах, зробивши перерву, зацікавилися незвичайним пішоходом. Вислухавши прочитані вимоги, розпочали жваву дискусію. А потім вишикувалися в чергу, щоб залишити свої підписи

під вимогами Олега Ткаченка.

У Дніпродзержинську просвітянин зустрівся з громадськими діячами та просвітянами біля пам'ятника Тарасу Шевченку, окрім активістів, сюди завітав жіночий акапельний ансамбль “Кам'янка” просвітянського хору “Благовість”, які виконали кілька пісень. Усі були зворушені теплим прийомом та активно брали участь у розмові про майбутнє України.

Так само щиро зустрічали Олега Ткаченка у Верхньодніпровську, Кременчуці на Полтавщині, де про акцію інформували по радіо й телебаченню. У містах і селах відбулися зустрічі зі школярами, студентами, яким сприяло місцеве керівництво. Мета акції — активізувати українців, згуртувати, інформувати про Всеукраїнський форум “На захист української мови і державності”, закликати до активних дій, популяризувати добрі справи “Просвіти”.

Олег Ткаченко зазначив, що протягом подоланого шляху йому зустрічалися доброзичливі люди, які з надією та сподіваннями ставили свої підписи на підтримку його вимог щодо захисту української мови. Закінчити похід просвітянин збирається 8 грудня в Києві, де відзначатимуть 144-ту річницю “Просвіти”.

Перемога фараона на українському фестивалі

Анатолій ТЕКЛЮК,
голова ВОО ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

10—11 листопада 2012 р. відбувся традиційний фестиваль інтелектуальних ігор “Баюнале”, присвячений Дню української писемності і мови, організований Вінницькою ОО ВУТ “Просвіта”, Вінницьким національним технічним університетом і Клубом інтелектуального товариства “Баюн”.

Учасники інтелектуального дійства — 29 команд (Вінниця, Донецьк, Київ, Львів, Рівне, Тернопіль). Вони випробовували свої сили в “Що? Де? Коли?”, відео-реаліях, ерудит-квартеті. Автори ігрових завдань: Вадим Араго, Дмитро Альохін, Андрій і Світлана Данченки, Євген Громов, Роман Маслій, Анатолій Теклюк. Фестиваль ще раз довів, що інтелектуальна гра “Що? Де? Коли?” може бути успішною і українською мовою, участь команд для яких звичною мовою гри є російська та їхні високі результати — переконливий доказ цього.

У турнірі “Що? Де? Коли?”, який складався з 90 запитань, пе-

ремогу святкувала столична команда “СКД” із результатом 59 правильних відповідей, на другій сходинці “Тануна Х” — 55 залікових очок, а третім став рівненський “Переучеть” — 53 очки. А ось у турнірі відео-реалій (це коли до запитання додаються поступово картини-підказки), досвідчені команди поступились студентам із “Кі-ПіШ” — 26 очок, а далі одразу було чотири команди з показником у 25 очок — “Тануна Х”, “Переучеть”, “Брись” (Київ).

Після напруженої дводенної боротьби в абсолютному заліковому бронзову сходинку п'єдесталу посіла команда “Брись” (Київ), друге місце — “Переучеть” (Рівне), а перемогу здобули львів'яни з команди “Тануна Х”. Таким чином головний приз фестивалю — статуетка Кота Баюна — втретє дістався представникам міста Лева. Одного залікового очка до призового місця не вистачило донецькій команді “Номер 6”, але вони мають твердий намір наступного року таки піднятися на вершину вінницького фестивалю.

Буковинці підтримали Форум

Буковинці радо відгукнулися на рішення Всеукраїнського форуму “На захист української мови і державності” створити такі самі структури в областях.

З ініціативи Чернівецької “Просвіти” у просвітянській світлиці провели перше обласне засідання Форуму, на яке зібралися представники Національної спілки письменників України, Національної спілки художників України, “Союзу українців”, Всеукраїнської асоціації жінок “Славія”, ветеранів Великої Вітчизняної війни, міської організації “Гільфе”.

Голова Чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Остап Савчук розповів про мовну ситуацію в країні, загрозу українській мові як державній і закликав об'єднати всі зусилля проти ворогів української державності.

Василь Палагнюк — заступник голови Чернівецького об'єднання ВУТ “Просвіта”, який був учасником Всеукраїнського форуму, розповів, які питання порушувалися на загальнодержавному рівні та хто виступив на зібранні.

Учасники зібрання підтримали резолюцію Всеукраїнського форуму, вирішили налагодити конструктивну співпрацю зі структурами громадянського суспільства, взяти активну участь у розгортанні широкої загальнонаціональної акції, спрямованої проти антиукраїнської гуманітарної політики нинішньої влади, а також виступити з вимогою припинити політичні розправи на Буковині, зокрема щодо відомої родини Китайгородських-Воронюків, які потерпіли від свавілля і рекету правоохоронців.

Прес-центр Чернівецького об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Думки на розпеченому граніті під Українським домом

Дорога редакціє!
На жаль, я захворів і дуже довго пролежав у лікарні, фходжу на сесію. Я написав цей матеріал, прошу Вас його опублікувати.
З повагою,
Романко ЛАПУДА, 21 рік, м. Львів

Історія протесту

Коли під Українським домом казилися політики, я навіть думки не мав долати відстань із Трускавця до Києва, але коли Катя Аврамчук у мікроблозі Twitter написала, що вона з чотирма людьми розпочала голодування, а політики залишили Європейську площу, я зрозумів, що там формується оаза громадянського суспільства в Україні, що повинен бути там. Але мене стримував магістерський іспит.

Наплічник був напеготові, квиток придбано, іспит складено і того ж дня я прямував потягом до Києва. Звісно, батьки не знали, що я голодуватиму. Уже потім мама по телефону запитала: “Ти не голодуватимеш?”, я відповів: “Голодую”. Мама мовчала, але це було розуміння, а не злість чи німий докір. На вокзалі мене зустріла Катруся, яка завжди у важкий час поруч. Вона принесла білу тканину для пов’язки і капелюха. Ми попрямували під Український дім. Разом зі мною приїхав Степан Степанович (це ведмідь у вишиванці). Згодом дізнався, що саме завдяки Степану Степановичу здобув собі репутацію “ненормального з ведмедем”.

Я розпочав голодувати 12 липня. Перший день був найважчим: увечері страшенно боліла голова. Сьогодні з гордістю кажу, що голодування під Українським домом — найкращий протест у моєму житті. Атмосфера, що панувала на сходах, була надзвичайною. Багато тих, хто голодував, визнали, що це не належний спосіб боротьби проти влади загарбників. Але то була міцна дозволена зброя протесту. Кожен із нас розумів, що якби переступили межу дозволеного, — миттєво потрапили б у КПЗ і там почалося б “життя”.

Чому “закінчилося” голодування? Насправді це була велика фікція зацікавлених людей. Хочу якнайшвидше забути про тих, хто 18 липня “закінчив” нашу акцію протесту. Як писав Хейзін-

га, все, що відбувається у житті, і саме життя — це гра. Голодування 18 липня не закінчилося, воно триває вже дуже довго, а наша акція під Українським домом триває і тоді, коли Ви читаєте це число “СП”. Так, мабуть, дивно. Чому Ви не знаєте про це? Чому про це не говорить телебачення? Всі інформаційні канали після 18 липня для учасників акції під Українським домом були відключені. Це як відключення ТВі у кабельних мережах, ми миримось з непримиренним. Кожен із Вас позбавлений права знати те, що

сьогодні відбувається під Українським домом.

Зараз там перебуває борець за мову — Аліна Боднар, маленька на зріст, але велика духом дівчина. Пишаюся, що наші шляхи перетнулися. Ірина Бондар, ще одна юна студентка, що віддає свій час для протесту, і фантастично розумна жінка Людмила Вербицька, яка живе під Українським домом від початку акції.

Записки під Українським домом

Під Українським домом дні минають швидко: багато роботи, цікаве спілкування, приємні буденні турботи. Але коли я голодував, побратими не дозволяли витрачати сили, єдине, що я робив, — це спілкувався та багато думав, саме тоді витягнув зошита й записав свої думки.

Літо почалося з невдачі: не пройшов відбір до “Літньої школи журналістики газети “День”, але твердо вирішив, що це знак, аби літо стало особливим. Сьогодні сиджу на сходах під Українським домом. Сьогодні про ці сходи говорить цілий світ. Говорить про молодь, яка повстала, бо посягнули на святе — її мову. Українцям нас шкода, але хочу, аби ця влада нас боялася, а люди поважали. Стус у своїх листах писав, що “адміністрація” дуже боїться масових протестів чи “голодовки”. І це у закритому режимі, в СРСР.

Корінь будь-якої проблеми у вихованні. Не можуть усі мати належне виховання, і загалом важко визначити, яке виховання є еталоном. Саме тому радянська влада сповідувала “вільне кохан-

ня” та інтернатне виховання, бо лише тоді можна побудувати могутню систему, у якій люди будуть рабами.

За мудрість в ідеях виховання люблю Василя Сухомлинського: “Єдина реальна рушійна сила виховання — прагнення дитини бути доброю. Ми, дорослі, повинні вберегти і розпалити цей вогник у своїх дітях”.

...Цього літа на гранітних сходах і вдень, і вночі я провів цілий місяць: знайшов друзів, одностудів, більше пізнав особливості національного політизму.

Спогади про літо

“Коли керує світом осінь, мені вдома не сидиться”, — співають “Пікардійці”. Це літо зарядило мене енергією надовго. Повернувся до Львова. А протест триває. Особистий протест проти несправедливості, притаманний дітям, які щиро вірять у справедливість. А вона таки є! Ми не покладатимемо рук.

Є між людьми стосунки, які можна назвати одним словом — “розуміння”. Коли я голодував і в мегафон закликав людей поставити свій підпис на захист української мови та на підтримку акції, до мене підійшла пані й запитала, що нам потрібно. Розповів, що ті, хто голодує, п’ють лише воду, тому потрібна вода, а табір загалом харчується, тому можна принести продукти, які не псуються, а ще сказав, що ця ніч була холодною і треба було б принести ковдри, пледи, подушки. Жіночка схвально кивнула головою. А ввечері, коли вже лягав спати, до мене підійшла панянка, яку не одразу впізнав: вона принесла паль-

то й теплі шкарпетки для мене. Ось розуміння. Пальто я забрав додому як трофей. Це найтепліший одяг, який у мене коли-небудь був. І сьогодні тепло згадую цю жінку. Слів бракувало, і я обійняв її... вже рідну людину.

«День українських казок» — протест триває!

Кажуть, що у Львові просто бути українцем. Можна погодитися, але навала псевдомультикультурності змушує замислитися. Де поділися національні гуляння у Львові? Чому місто вже не святкує День Незалежності? Хто розповість дітям українську казку на ніч? Зважаючи на це, ми пішли в наступ. Вважаю, що лише шляхом просвітництва та виховання можна змінити ситуацію в Україні на краще, коли питання мови не поставитиме, а на питання культури відповідатимуть голосно, ствердно і національно. Лагідна українізація врятує ситуацію.

Не безпричинно з телебачення зникла вечірня казка, правда? Казки у кожній родині, у кожному селі й у кожній країні — це інформаційний код поколінь. Бабуся переповідає онуку казку, яку вона почула від своєї бабусі, а онук переповідає її своїм онукам, код буде збережено! А влада вимикає централізований процес і намагається інтелектуально знищити маленького українця. Але вона нашоветується на серйозний опір. І чим сильніше ці упирі висмоктуватимуть національну кров — тим більше “поласкують” часником.

12 вересня ми розпочали акцію “День українських казок”, під час якої знані львів’яни розповіли казки малечі. Захід мав повну віддачу, адже в роботі з дітьми, як кажуть у рекламі, отримуєш більше. Окрім того, діткам подарували журнали й ласощі. Лагідна українізація триває.

Про мрії

Уже п’ятий рік виношую проект дитячого журналу “Крок до мрії”. Це моє велике дітище, яким я неодмінно потішу маленьких українців. Наше видання буде загальнодоступним. І ще хочу, щоб усі маленькі українці мали можливість читати українською мовою якісну періодику, саме для цього повинен закінчити проект і втілити його у життя. Упродовж п’яти років боровся з перешкодами. І податкова не могла зрозуміти, чому дитячий журнал не потрібно обкладати податками, але я знайшов вихід із ситуації. Коли намагався отримати грант на втілення проекту, чиновничок Львівської міської ради захотів передати нас своїй сестрі й перетворити на бізнес, але грант таки не дали. Ці труднощі роблять мене сильнішим. Люди під Українським домом допомогли загартувати мій дух, це гарний вишкіл, і сьогодні я готовий втілювати свою соціальну мрію у життя. Але я вже не проситиму грантів, сам зароблю гроші й видам дитячий журнал “Крок до мрії”, який, сподіваюся, стане улюбленцем української малечі і в Україні, і за її межами.

Тарас ПАСТУХ

Закінчення.
Початок у ч. 45 за 2012 р.

Життя та доля у романістиці Євгена Пашковського

У широкому просторі роману “Осінь для ангела” відповідним чином представлена низка ідей: тонке залюбування окремими природними формами (“дубовий листок прикипів до підточеного слимаком, золотавого зісподу маслюка, замилювався ним (головний персонаж. — Т. П.)”), що виявляє захоплення світом й у свій спосіб підтверджує відому біблійну істину про вдалість створеного світу (“І побачив Бог, що це добре”); вельми деталізоване представлення окремих дій (наприклад, збори на риболовлю чи полювання) є промовистим фрагментом людського існування (показує майстерність людини у використанні різноманітних технічних засобів, скерованих на оволодіння природою); необхідність сприймати будь-який досвід насамперед “серцем”, почуттям душі, що призводить до глибокого співпереживання й створює умови для прояву діяльної любові тощо. Теми Голодомору та Чорнобиля також гостро постають у цьому романі, однак окреслюються ширше й набувають нових образно-виражальних тенденцій.

Уперше в романістиці письменника з’являється космічний масштаб виміру подій. У цьому уривку йдеться про час, який проймає різноманітні явища на велетенських просторах і приносить людині заспокоєння з одного боку, а з іншого — робить її глибоко самотньою: “Космічне нейтрино часу пронизувало планету, побіжно черкнувши вістря кулькової ручки й розгорнутий блокнот на столі; пронизувало непомітно, без перешкод і втрат, вимивало з вапняних порохин смертельний розпач, врівноважувало крик і німоту тих, що тулились на цьому клапті чорнозему і так само пролітало доверху, прогрівачи осінні отави пристрастей, вистуджуючи злий попіл згарищ і залишаючи тебе ще дужче осиротілим...” В “Осені для ангела” з’являється іронія та сарказм, яка скерована на українську дійсність після-Чорнобильського часу. Зазвичай іронічні та саркастичні тенденції письменник передає через символічні образи.

В “Осені для ангела” письменник прийшов до широкого поетичного письма. В наступному романі Пашковський продовжить розгортати цю масштабну оповідну форму, але виявить у ній нові ідейні тенденції. “Щоденний жезл” — останній із дотепер опублікованих романів письменника — уперше був надрукований 1999 року, друге видання (із доповненнями) з’явилося 2011 року. В ньому тенденції попередньої романістики письменника знаходять своє логічне смислове продовження й набувають нової якості. У “Щоденному жезлі” Пашковський відмовляється від характерної позиції всезнаючого письменника, який “стоїть збоку” й розповідає низку історій з життя персонажів (варто сказати, що в цих історіях більш чи менш виразно проступало автобіографічне начало). В останньому романі автор починає говорити від свого імені й представляє виразно особисту візію навколишньої дійсності. Він творить роман-есеї, в якому визначальними є налаштованість на суб’єктивне переживання та усвідомлення, довільність у способі представлення певних явищ, асоціативна форма письма, парадоксальність в судженнях й афористичність у вислові. Закономірним постає прихід автора саме до такої романної структури, адже вона найбільш повно може виявити особисте відчуття миті та в усій повноті здатна передати авторський індивідуальний стиль. Роман-есеї становить собою довільну жанрову форму, яка є найбільш зручною для вияву творчої волі автора, й тому Пашковський радо вдається до неї. Але в такому виборі є ще один важливий момент, що пов’язується з ідейними намірами автора. У своїх попередніх романах Пашковський більш чи менш виразно говорив про невтішний, безвідрадний стан сучасної людини, яка є егоїстичною, керу-

ється чуттєвими забаганками. Відповідно його персонажі закликали до розкаяння, молитов і справжнього прояву божественної любові. Однак така опосередкована форма (вона передбачає дистанцію між автором і персонажем) не спроможна відобразити авторські ідеї в усій їхній гостроті та глибині. Письменник глибоко вболіває за сучасний стан речей і тому вирішує цього разу сказати від себе; викрити навколишню дійсність з повною рішучістю й безоглядністю, з усім сарказмом та нещадністю. І слід визнати, що глибина й масштаб викриття тут є унікальними в традиції української великої прози. “Щоденний жезл” — це пристрасний роман-повідання, в якому письменник звертається до своїх сучасників, вказуючи їм на їхнє нище життя й застерігаючи їх від випадання з долі. Назва роману символізує авторське прагнення допомогти “маловірним розправити спину, підвести очі, вчитатися і вдихнути спокій першої (духовної. — Т. П.) перемоги”. Однак, попри загальну критичну скерованість “Щоденного жезла”, у творі є багато сторінок, де автор майстерно представляє красу життя (зокрема природи), радість від усвідомлення певних буттєвих істин, вітху від виконання “сродної праці” тощо. Загалом роман побудований у характерній для Пашковського поетиці контрасту, де соціальна дійсність дорослої людини протиставляється дійсності дитинства та природи.

“Щоденний жезл” є монологічним романом, який веде від імені одного героя і який втілює ідею самодостатності однієї свідомості. І водночас цей роман широко й багатозначно представляє буттєву проблематику, демонструє різноманітні візії певного явища, репрезентує дійсність як складне та динамічне утворення. Звернення до Бога дає оповідачеві змогу долучитися до відчуття трансцендентного, вийти на таку “точку зору”, де суще може бути усвідомлено масштабно й на глибинних рівнях. А відтак, з цієї найбільш авторитетної позиції, він — у різних ракурсах і проєкціях — прагне осмислити кардинальні явища та проблеми буття. Оці різні бачення однієї й тієї ж проблеми творять смислову багатозначність тексту. У монологічній візії оповідача з усією повнотою поєднується особистісне та трансцендентне; а точніше, і те, і те становлять єдине й нерозривне ціле. Саме завдяки виразно індивідуальному та широкоосязному погляді оповідач може якомога повніше схопити та представити різноманітні грані життя.

Як і в попередніх романах, письменник зосереджує свою увагу на больових точках України у XX ст. Він зображує жакливі, мажорні картини смерті по селах голодного 33-го; детально виписує той необдуманий у наслідках, божевільний експеримент, який призвів до вибуху на четвертому енергоблоці Чорнобильської атомної станції. Однак ці дві страшні події Є. Пашковський розглядає не стільки як нещастя, яке знаменувало фізичну смерть людей та спустошення окремих територій, скільки як лихо, що глибоко вразило моральний, духовний стан нації. Письменник вдається до символічного образу “чуми гомосовєткізму”, яка швидко поширюється й активно репродукує себе в наступних поколіннях. Ця “чума” робить народ “напівпритомним”. Вона викликає в людей безвідповідальний та злодійський спосіб життя; агресивну й нахабну поведінку; внутрішню інерцію та байдужість щодо можливостей позитивних змін у суспільстві. Письменник досліджує цю “чуму” “під мікроскопом”, незважаючи на те, що вона намагається “плюнути з підставки й влучити йому в око” (тобто здеградоване оточення всіляко псує життя авторів).

У цьому романі Пашковський чи не найповніше виявляє своє тонке відчуття духу часу. В одному інтерв’ю він сказав, що “Щоденний жезл” — це “...книга про тих три мільйони населення України, яке так само “сподівалось”, як і оповідач, у романі. Так само хотіло вигребтись, хапалося за павутини життя і безвісно гинуло. Оповідачеві поталанило вижити й записати безнадію, притаманну всякій людській особі без огляду на окультуреність, просте чи витончене походження. В безнадії, в безвиході всі гинуть страшно”. Автор роману акцентує на тому, чого не бачить або не хоче бачити переважна більшість його колег-сучасників: на великих злиднях та несправедливостях, які дочасно заганяють людей у могилу; на брехні й корупції, що широко розгорнулися в новонародженій українській державі; на неможливості порядній людині існувати в цій країні, де “жити означає вкрасти”. У “Щоденному жезлі” оці страшні прикмети часу стають об’єктом докладного зображення й глибоких розміркувань автора.

Народ не прагне очиститися від згубної спадщини радянського минулого, він радо перебуває у здебілезованому стані, і, що найгірше, цей стан передається від покоління до покоління. Прагненням здійснити “остаточну дезактивацію вітчизни” можна пояснити величезну кількість бар’єрів, де автор у злісно-глузливій, уїдливій тональності представляє сучасну дійсність. Його викривальні образи та глумливі коментарі покликані струснути народ, розкрити йому весь жах постанної ситуації, без розв’язання проблем якої він просто рокований на подальшу світоглядну деградацію і, зрештою, на самознищення. Уникнути цього можна лише завдяки скеруванню волі у майбутнє — через заперечення надмірної любові до чуттєвих буттєвих форм, духовне самоочищення й долучення до божественних істин. Оповідач так бачить майбутнє: “...погибельне має згинуть, а від живих вимагається чистота істин, життя згідно них, милосердна віра; Бог змете нечестивців, як смердін труп’ятини, як сморід блюзнірства, як смердоту над відстойниками — принесе меч, і буде ридання запізним, і скрегіт зубів даремним; вірте — і їхні кістки розтануть як віск, і сіті, на вас розставлені, розлізуться, мов гнилі жабури”. Водночас він помічає, що в народі ще є ті, які хоч і жили в згубному радянському часі, та все ж залишилися “неушкодженими”, “позбавленими гніву”. Існування таких людей не дає можливості оповідачеві впасти в цілковиту зневіру щодо майбутнього. Показовими є кінцеві слова роману: “Явися, Господи”. Їх можна зрозуміти і як прагнення перемогти людини у процесі її духовного постання, і як палке бажання вирішального прояву справедливості та милосердя Бога.

Автор критично ставиться до сучасної цивілізації, в якій була здійснена підміна

сутності основоположних соціальних категорій та форм. Відтак давніші поняття лібералізму, демократизму, соціалізму тощо втратили свою первісну значущу референтність. Позбавлені змісту, вони нерідко почали виступати засобами приховування економічної та політичної експансії. Пашковський пише: “...під цими формами ти бачив приниження людини — до рівня похоті чи батрацтва-приниження вищої сутності, просвітленої зором Провидіння; всі ці форми, державні устрої, означення й назви, ешелони списаного паперу в обозах ідеологовій, вся ця даремщина давно не означає нічого; ніякого духу; нічого конкретного; ніякої справжності; ніякої суті; нічогісінько, крім того, що ми збилися з дороги, і забейхані, обреш’яшені назвами боїмось потикатись на очі світла...”. Його міркування суголосні концепції Жана Бодрієра щодо симулякризації реальності у XX ст. Як протидію цьому страшному в своїх наслідках процесу французький філософ висував ідею: необхідно будь-якою ціною запобігти “смерті божественної референції”, потрібно повернути слову його справжню змістову сутність.

Згадана підміна понять, про що автор неодноразово наголошує, дозволила Заходу вдатися до подвійних стандартів: саме у голодоморний 33-й рік Сполучені Штати визнають СРСР і встановлюють з ним торговельні відносини; водночас Європа купує в Радянського Союзу зерно за значно дешевшими цінами і зокрема завдяки цьому закладає підвалини свого подальшого процвітання; європейські та за океанські банки наприкінці 80-х та початку 90-х прийняли в свої сховища крадені спритними ділками державні гроші й таким чином посприяли утвердженню подальшого зuboжіння населення колишньої радянської республіки та утворенню української олігархії; у теперішні часи підтримка Заходу не призводить до кардинальних світоглядних змін, а навпаки, — через пропозицію зужилих суспільно-політичних концепцій — ще далі законсервовує пострадянський статус України як третьорядної держави. Пашковський мислить не лише в категоріях окремого державного утворення, а й усього людства загалом (автор вдається до певних геополітичних розмірковувань). Він стверджує, що “світом правлять одморозки, безбесовісні люди” (чи вони очолюють транснаціональні корпорації, чи певні державні, або міждержавні утворення, — це не так уже й важливо). Відтак у передостанньому реченні роману звучить теза: “Нема правди в світі; а раз немає — і вас не буде”. Це стосується не лише України, а й цивілізованого світу загалом. Авторська теза логічно висновується з переконання, що Господь покарає винних і що “погибельне має згинуть”.

У “Щоденному жезлі” широко розгортається інтертекстуальний діалог, який охоплює вельми широке коло образів та персоналій. Серед важливих текстів і персоналій “Щоденного жезла” слід назвати “Одіссею” Гомера, Біблію, “Сповідь” Св. Августина, “Божественну комедію” Данте, творчість Достоевського, Шевченка, Фолкнера, Гемінгвея, Варлама Шаламова, Отара Чіладзе. Також автор апелює до імен (із відповідним культурним промовлянням) Геракла, Платона, Тургенева, Марка Твена, Франка, Джозефа Конрада, Буніна, Пруста, Беккета, Фаулза, Рушді тощо. Окремо варто сказати про не згадані, та все ж присутні у стильовому та образному діалозі роману Пашковського твори Івана Вишенського, Германа Броха, Томаса Вулфа. Згадані й не згадані тут тексти та автори творять у свідомості письменника єдиний культурний простір, в якому він перебуває і з представниками якого веде свої творчі діалоги. Останні

відбуваються і у формі “безпосередньої” розмови з авторами, і завдяки переосмисленню їхнього духовно-культурного спадку. Своїм наставником оповідач вважає постать Св. Августина, який у “Сповіді” поєднав “триєдине в оповіді: розкаяння в свідомих і не свідомих гріхах, подяку Всевишньому й безмежну віру”. Данте Аліг’єрі, Федір Достоєвський та Варлам Шаламов згадуються у романі як “чільні дослідники земнопекла”. Однак глибока повага до своїх попередників, їхній великий авторитет не стоять на перешкоді певним критичним зауваженням оповідача щодо їхніх поглядів. Так, Достоєвському він закидає те, що той в усьому бачив “зловмисність католиків”, в той час як до страшних у своїх наслідках революцій 1905 та 1917 рр. католики жодного стосунку не мали. У поведінці та міркуваннях Тургенєва оповідач бачить характерний прояв російського амікошонства та шовінізму. Взагалі він не визнає іншого авторитету, окрім авторитету самої правди. Відтак ступінь втілення правдивості в житті чи в художньому письмі визначає ступінь його поваги до певного діяча або автора.

У цьому романі Пашковський виводить низку символічних образів, які визначаються широкою змістовою скерованістю та сильною експресією. Серед них варто згадати образи: самотньої людини (оповідача) на велосипеді серед піль із “пучком очерету за спиною” — “мов над волхвами з’яскравленою дороговказною зіркою”; “чорних ріжок” (паразитний гриб, що з’являється на колосі), які сильно отруюють зерно, проте з них випікають “чорноріжковий хліб”, яким годуються “чорні злидні”; “гною”, який накрив весь простір села. У “Щоденному жезлі” можна зустріти символ “сарани”, який зустрічався у попередньому романі, однак тут він набуває значно ширшої смислової презентації. На початках “сарана” була “небесною карою”, але з часом вона стала чистим втіленням хаосу й безкарності. Авторське слово пригадує їй колишнє покликання, і “сарана” знову стає карою на світову безкарність. Її образ має й інші символічні значення — надвелике скупчення і ненависть одної особини до іншої, погибель культури й настання цивілізації. Як і в попередньому романі, у “Щоденному жезлі” також зустрічаються неперевершені в ідейно-естетичній експресії сторінки (наприклад, загибель мисливцезнавця, або історія життя собаки Бормана). Однак саме тут письменник потужно активізує мовні ресурси й творить просто таке буяння неологізмів (“шмарксизм”, “кагебіси”, “зникраїна”, “цвілізація”, “розблудовники”, “депутякала”, “магатюги”, “хрюформи”, “смадію”, “смертовізор” та ін.). Ці неологізми подекуди — в просторі одного речення — творять перегуки між собою й посилюють ефект ритмізації романної оповіді. Вони є показовим свідченням виразно особистісного та пошуково-креативного підходу автора.

Романістика Євгена Пашковського — приклад високого епічного письма, де постає одвічне питання долі, яке вимагає від людини повної самовіддачі під час її (цієї долі) здійснення; глибоко поціновується мить, що гранично концентровано репрезентує сутність і поезію життя; масштабно охоплюються життєві процеси й тонко відчуються певні тенденції; з усією гостротою й нещадністю піднімаються різноманітні суспільні проблеми й пропонується шлях до їхнього подолання. Це письмо яскраво виявляє дух Модерної доби, відтак його прикметами є суб’єктивний авторський наратив, герметичне компонування тексту, експресивна концентрація вислову, символіко-метафорична образність, складний інтертекстуальний діалог, ритмізація оповіді та ін. У своїх романах Пашковський майстерно представляє поезію життя, його красу та повноту самоздійснення певних життєвих форм. Ця поезія є еманациєю Вічного та вказівкою на те, в якому напрямку треба рухатись людині в процесі звершення власної долі.

Ювілей відзначили виставкою

Олександр ЛИТВИНЕНКО,
фото автора

14 листопада у київському Будинку вчителя відбулося відкриття виставки, присвяченої 110-річчю створення Педагогічного музею України.

Ідея його створення належить видатному українському педагогу-методисту Тимо-фію Лубенцю. Фінансування взяв на себе український меценат Михайло Терещенко. Мета створення музею — підвищити кваліфікацію працівників початкової і середньої школи, дати їм змогу наочно знайомитися з надбаннями навчально-виховної справи, історією школи в Російській імперії.

Протягом першого десятиліття свого існування музей не мав постійного приміщення. Основою експозиції тодішнього педагогічного музею стала колекція зразків учнівських робіт і виробів ремісничого й ужиткового призначення.

Паралельно з музеєм було відкрито біб-ліотеку, яка містила багато тогочас-

них фахових педагогічних видань. Безкоштовно користуватися книгами музею мали право працівники навчальних закладів Києва і Київського округу, студенти й учні старших класів гімназій і навіть сторонні особи, але вже з дозволу завідувача музею. За радянських часів бібліотека відокремилася, і тепер відома як державна наукова бібліотека імені В. Сухомлинського.

Книги залишаються найціннішим скарбом у фондах сучасного Педагогічного музею. Тут зберігаються стародруки, датовані XV—XVIII ст., фахова педагогічна література XIX—початку XX ст., а також педагогічна періодика тих часів.

Виставка “Педагогічний музей України — 110 років” докладно й цікаво розповідає про всі етапи створення музею, його роль у сучасній педагогічній науці, суспільну місію та основні напрямки його діяльності. У меморіальній частині експозиції демонструються фотографії, документи, прижиттєві публікації та особисті речі видатних українських педагогів Тимофія Лубенця, Софії Русової, Івана Соколянсько-

го, Олександра Астряба. Основою експозиції кожної з трьох тематичних частин виставки: “Педагогічний музей на початку XX століття”, “Республіканський педагогічний музей УРСР” та “Сучасний педагогічний музей України” — стали фрагменти інтер’єру класної кімнати, що дозволило відвідувачам відчутти себе учнями СРСР чи

сучасними школярами, посидівши за партою чи розглядаючи документи про освіту певного історичного періоду, тримаючи навчальне приладдя у руках тощо.

У розділі “Республіканський педагогічний музей УРСР” на чільному місці матеріали про Київський міський будинок учителя. Починаючи з 1983 року, його й Педагогічний музей України об’єднує не тільки спільний дах, а й плідна творча співпраця. Подарунком на ювілей від “побратима” став святковий концерт.

До створення виставки також приєдналися Київський обласний інститут після-дипломної освіти педагогічних кадрів, Міжнародний центр дитячо-юнацького туризму, Православне педагогічне товариство, школа-дитячий садок імені С. Русової і невеличкий колектив самого музею-ювіляра. Вітаємо їх з цією визначною датою!

Книга, на яку довго чекали

Інна ТАРАСЕНКО,
кандидат історичних наук

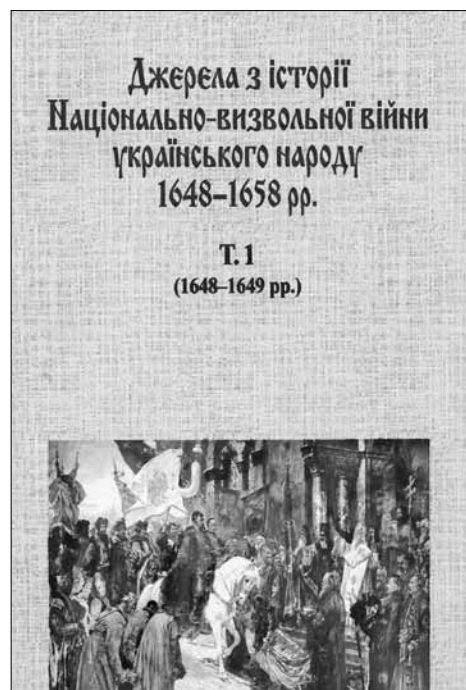
Національно-визвольна війна українського народу 1648—1658 рр. належить до найвизначніших подій в історії України. Адже тоді була відроджена Українська держава. І нехай доля Гетьманщини була не дуже щасливою, нехай вона не охоплювала всіх етнічних українських земель, але приблизно 150 років її існування (спочатку незалежної держави, потім автономної) забезпечило кращі умови життя українцям і зміцнило традицію державності, яку судилося продовжити у XX столітті.

Але цю видатну подію всіляко фальсифікували. Москва прагнула довести, що нібито українці проливали кров не за волю й державну незалежність, а за “воссоєдиненіє” з Московською державою, навіть штучно обмежувала цю війну 1648—1654 рр. (хоча насправді вона закінчилася Галаською унією 1658 р.). За роки радянської влади було видано три томи документів “Воссоєдинение Украины с Россией” (М., 1953—1954) (більша частина з них — передрук з дореволюційних видань), до яких потім додався том документів із польських архівів “Документы об Освободительной войне украинского народа 1648—1654 гг.”, які не пасували до помпезного ювілею, тому були видані тільки 1965 р. Оце і все, якщо говорити про солідні академічні публікації.

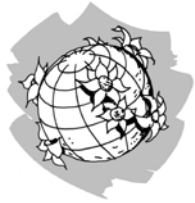
Нарешті цю прикру прогалину принаймні частково ліквідовано. Завідувач відділу пам’яток княжої і козацької доби, доктор історичних наук, проф. о. Юрій Мишик видав перший том “Джерел з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648—1658 рр.” (К., 2012. — 679 стор.). Тут вміщено понад 300 текстів джерел, виявлених переважно в польських

архівосховищах (Краків, Варшава, Вроцлав), а також України (Київ, Львів, Харків, Дніпропетровськ), Росії (Москва, Петербург), Білорусі (Мінськ). Вони висвітлюють початковий період війни (1648—1649 рр.), насамперед хід воєнних дій у Наддніпрянщині, Поділлі, Сіверщині, на Волині, певною мірою в Галичині (навіть у Перемишлі!), Подністров’ї, Білорусі... Вибір сюжетів диктувався станом джерельної бази, котра, як відомо, дійшла до нашого часу в деформованому вигляді (особливо мало збереглося джерел, що були створені в таборі повстанців). Але упорядник прагнув максимально використати саме ці джерела і тому у збірнику крім листів короля, сенаторів, рядової шляхти Речі Посполитої, є незнані досі документи Богдана Хмельницького, Івана Виговського, полковників Максима Кривоноса, Данила Нечая та ін., а також рядових козаків.

Цікавою є і друга частина збірки, де переважно вміщені розповідні джерела (літописи, хроніки, публіцистика, мемуари, маргіналії тощо). Серед них відзначимо унікальну “Віршовану хроніку” 1682 р. (назва умовна), німецьку фундаментальну хроніку “Театр Європи”, вперше перекладену з латини хроніку Самуїла Грондського, низку незанихатих українських і польських літописців і хронічок (заввичай подавалися лише ті їхні звістки, які стосувалися початкового етапу війни). А які розкішні мемуари і публіцистичні твори! Ось в одному з них польський шляхтич 1672 р. роздумував, як вирішити українське питання, і подавав цікаві замальовки з життя, наприклад: “Скаже хтось на це: “А нащо б так сильно мали тиснутися люди до тих козацьких міст?”. Відповідаю: “Тому що там жодної панщини не буде ніколи [...] (бо) наш великий государ, наш батько Хмельницький, так її ви-

коренив, то й до Судного дня її не буде. Бо цей Хмельницький вивів нас із дому цього фараонового рабства”; та тоді славлять ім’я Хмельницького [...] кажучи, що це був пророк і тепер він по смерті завжди сидить у одного столу з Господом Богом від обіду до вечери (стор. 443). Тож маємо врешті солідну публікацію джерел з кардинальної події в українській історії, здійснену після такої довгої перерви. Видання надруковано за рахунок Канадського інституту українських студій в Едмонтоні і канадських добродійників українського походження. Тепер чекатимемо другий том серії (1650—1651 рр.). На жаль, перший том вийшов дуже малим накладом і його можна придбати тільки в кіоску Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ. Обіцяють, що весь текст тому буде розміщено на сайті Інституту історії НАНУ.

“Життєва лінія, якої дотримувався український емігрант, залишалася незмінною, передавалася у спадщину молодшим поколінням діаспори”.

Шість поколінь діаспори в Бельгії

Українська еміграція в Бельгії існує понад сторіччя: це шість поколінь українців. Вона пов'язана з територіальними змінами внаслідок внутрішніх або міжнародних збройних конфліктів.

Григорій ПАНЧУК,
Бельгія

Спочатку люди покидали Україну поодинокі, потім родинами, нарешті хвилями, які прокотилися Бельгією, Європою, світом. Їх вписували до реєстрів цивільного стану зазвичай як поляків або росіян, чехів або угорців, тобто за країнами, які вони залишили у пошуках щасливішої долі. Потрібні були два моторошні світові конфлікти, аби міжнародна спільнота — зокрема й бельгійці — визнала, бодай частково, їхнє національне походження, яке дехто затаїв глибоко в свідомості, або яке переважна більшість емігрантів відкрито сповідувала, сумлінно дотримуючись національних звичаїв та обрядів.

Український емігрант протягом років жив у режимі напівсвободи. Його контролювали, за ним стежили. Це була данина принципу — не порушувати “тривалих мирних взаємин” із Москвою. Та все ж український емігрант був працьовитим, старанно укладав своє особисте та громадське життя і створював власну — притаманну кожній діаспорі — субкультуру, побудовану навколо спільного ідеалу та обов'язку “відродити з попелу” Україну.

Той скиталець протягом сімдесяти з гаком років боровся з ненавсним йому радянським режимом, у відповідь на постійні випадки та наклепи його дезінформаційних служб і каральних органів — від “націоналістичного буржуа” до “зрадника народу” — не бракувало образливих епітетів.

Однак попри злидні та розчарування, життєва лінія, якої дотримувався український емігрант, залишалася незмінною, передавалася у спадщину молодшим поколінням діаспори. Це ідеал “Від синього Дону до сивих Карпат, без панства, без рабства, насильництва і зрад — Вільна, незалежна Україна!”

Протягом ста років три хвилі емігрантів заклали підвалини нинішньої української діаспори в Бельгії. Спочатку прибули втікачі, жертви Першої світової війни. Під час Визвольних змагань 1917—1920 рр. було проголошено Українську Народну Республіку. Але під ударами більшовицької Червоної армії вона була окупована.

Однак уряд УНР таки встиг налагодити в деяких столицях Європи свої дипломатичні представництва. Право на перебування у Бельгії одержали вояки армії УНР — приблизно 600 осіб.

У середині 1920-х років, потім у 1930-х до Бельгії прибудуть інші емігранти. Це була переважно економічна еміграція з Галичини. Емігранти працюватимуть на ріллі, текстильних фабриках, жінки по хатах як прибиральниці та куховарки, але більшість приїжджих були зайняті у металургії, шахтах.

Українські емігранти були вельми активними, організова-

ними, надто в містах Брюссель, Серен, Льеж. Частина з них були студенти, які зокрема навчалися в Лювєнському Католицькому Університеті. Усі вони належали до Національного Союзу Українських Студентів у Бельгії (НСУС).

Усіх студентів, робітників з далекою втраченою Україною єднали національні Церкви: Українська Католицька Церква східного обряду (УГКЦ) та Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ).

Українці мали свої хори, оркестри, театри, партійні формування. Постає культурницькі та релігійні організації. Вони були віддаленими свідками голоду 1932—33 років та, як могли, брали участь у протестних акціях.

Українські емігранти в окупованій Бельгії пережили воєнні роки. Українці брали участь в акціях бельгійського підпілля. В окупацію українські організації затихли, але існували. Доказ цього — їхня допомога, яку вони надавали від 1945 року новоприбулим емігрантам із України.

Історія цього етапу еміграції розпочнеться в Німеччині, де понад два мільйони двісті тисяч українців-утікачів і переміщених осіб потрапили між ковадло і молот: попереду — розбитий Вермахт і рештки есесівців, позаду — переможна Червона армія й... НКВС, а над головою — тяжкі бомбардувальники західних союзників. Єдиний порятунку — дійти до зон, які вже перебували під контролем Союзників. Ті, яким пощастило не загинути під бомбами, опинилися переважно (80 %) у таборах для переміщених осіб (біженців), роз-

ташованих по Західних зонах. Жертви депортації на примусову працю до гітлерівської Німеччини, колишні військовополонені, в'язні нацистських таборів смерті, діти, жінки, цілі родини — усі вони масово намагалися не потрапити до репатріаційних списків НКВС. Примусове повернення в СРСР, яке шаленіло влітку та восени 1945 року, означало безжалісну смерть у сибірській тайзі або невольницьке життя з вічним сталінським тавром “ворог народу”.

1947 року частина українців погодилася виїхати на працю до Бельгії за згодою місцевого уряду. Бельгійцям була конче потрібна робоча сила для важкої промисловості, вугільних копалин. Це знову ж була втеча в невідоме, але цього разу інстинкт збереження ґрунтувався на обіцянці, що буде вжито всіх заходів, аби запобігти безпосередньому втручанням СРСР у їхнє життя. Отак, біля доменних печей, на заводах, всюди, де пропонували якусь працю, почалося нове життя українського інженера, службовця, селянина, викладача, учителя.

Скільки їх було? Називають цифру до 50000 осіб. Багато емігрантів не затримувалися в Бельгії, яка була мостом для кандидатів на виїзд за океан — до Сполучених Штатів, Канади, Аргентини, Австралії.

Життєві умови були нелегкими, навіть і для тих, хто випробував на собі гітлерівську окупацію та радянський лад. Усе було складне: і мова, і звичаї, і обставини, і навіть доброзичливість місцевих мешканців. Непохитним законом були вічні “штемпування” та перевірки докумен-

Григорій Панчук і президент культурного центру України в Бельгії художниця Світлана Ляшук-Лебіга

тів. Єдине, що підтримувало людей, це почуття частково відзискованої свободи. Біженець усвідомлював, що ситуація тяжка, однак був переконаний, що вона тимчасова й він ось-ось побачить Америку, остаточно позбавиться підсвідомого страху “повернення на Родину”.

Та практичний і здоровий глузд узяв гору. Як це сталося, зрештою, в Німеччині, де кожен табір, заселений українцями, а їх було близько 80, став “державою в державі”: з власними законами, незалежним проводом, власними школами, магазинами, медпунктами, каплицями, власною пресою та видавництвами. Орієнтуючись на політичні уподобання, по всій Бельгії було засновано со-

ціальну та релігійну мережу, яка природно обвила всю українську громаду, що так прагнула віднайти людську гідність, загублену через воєнні обставини. Почалася активна розбудова “української Бельгії”. Українці влаштовують своє життя по-українськи. Мета була подвійна. По-перше, самоорганізація та самоврядування. По-друге, надання допомоги підпільному повстанському рухові в Україні. Матеріальна інфраструктура, яку покладено тоді, існує до сьогодні. Ідеться про майно, набуто протягом 60-ти років, та про самі організації.

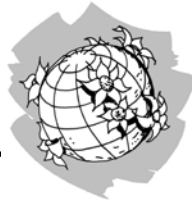
Не все було ідеальним. Емігрант мав лише дві руки, щоб нагодувати себе й родину. Всі були бідні. Не бракувало і конфліктних ситуацій через політичні погляди.

Однак організаційна ейфорія довго не тривала. На початку 1950-х збулися мрії багатьох українських біженців у Бельгії — більшість із них нарешті виїхала за океан. Але тим самим було обезголовлено організації, які втратили і своїх членів. У країні залишилися переважно інваліди або хворі, яким імміграційні комісії відмовили у виїзді через поганий стан здоров'я. Залишилися ті, що вже звикли до бельгійських умов. Були й такі, що повернулися до Німеччини. Відбувалися також перегруповування родин, які роз'єднали воєнні події.

І знову ж чинником стабільності тут виявилися Церкви, бо структури парохій залишилися цілими. Цей позитивний факт, безперечно, пришвидшив реорганізацію української спільноти. Не бракувало й суспільної енергії. Хочеться назвати ті організації та спілки, які згуртували та очолили українську спільноту. У Брюсселі діяла “Руська безстороння громада”, заснована ще до Першої світової війни, 1914 року. Там же створено і філіал європейського Товариства колишніх воєнків армії УНР. 1929 року засновано Національний Союз Українських Студентів (НСУС). Його

Українська громада Бельгії святкує ювілей діаспори

ціаторами та співзасновниками Союзу Українських Студентських Товариств Європи (СУСТЕ). А належність Синдикату українських вільних робітників у Бельгії до європейського профспілкового руху ще підсилювало цей європейський вибір.

Після Другої світової війни діаспорні організації фактично задовольняють усі національні, релігійні, культурні, суспільно-політичні та шкільні потреби громад. Купівля будинків чи приміщень, будівництво каплиць і храмів, організування таборів для молоді, заснування культурно-відпочинкових центрів, хорів, танцювальних колективів — усе мало слугувати зберіганню українських вартостей. За винятком, може, економічної діяльності, на жаль.

Сама організаційна структура української спільноти в Бельгії була розгалуженою. Очолювала все Головна Рада українських громадських організацій Бельгії, чия мета — координувати діяльність громад. Туди входили делегати різних організацій. Зокрема УДК (нинішній ТУБ, тобто “Товариство українців Бельгії”) — це Український Допомоговий Комітет, який мав дочірні філії по всій країні, існує від 1945 року. СУМ — Спілка Української Молоді (1948 р.), СУБ — Союз Українців Бельгії — Сприяння Українській Національній Раді (1949 р.), ОУБ, або Об’єднання Українок Бельгії (1948 р.). Без ОУБ, без жертовності українських жінок ледве чи вижила б діаспора. УНОТ — Українське Науково-Освітнє Товариство (1947) займалося мережею суботніх шкіл і випуском шкільних підручників. УХР — Український Християнський Рух. Існували танцювальні гуртки Полтава, Гомін, Верховина, а також хори — Явір, Боян, хор імені Тараса Шевченка, хор Тисячоліття хрещення України тощо.

Кожна із згаданих організацій мала свій інформаційний бюлетень, а чи листок, навіть і журнали. Приміром, “Вісті УДК”, “Крилаті”, “Голос Христа Чоловіколюбця” тощо.

Завданням і найбільшою турботою організаційних структур української діаспори в Бельгії, крім гасла домогтися свободи й незалежності для України, було збереження в часі та просторі її матеріальних надбань і пошанування духовних і національних цінностей українців. Завданням була й інтеграція молодих поколінь у річиче бельгійської дійсності. Але за інтеграцію — проти асиміляції.

Українців рятувала мова батьків — українська. Адже щоб порозумітися між собою, діти, що виростили серед фламандців, валлонців, розмовляли українською.

Діти, народжені на землі бельгійській, є ані емігранти, ані іммігранти. Вони ані зрадники, ані безбаченки. Попри те, що за громадянством вони бельгійці, вони водночас творять й українську діаспору. Відвідайте цвинтарі Борінажу, Лімбурщини, Льежчини, Брюсселя. Читайте імена тисяч і тисяч українців, які там спочивають, від шахтаря до металурга, від поета до хірурга, від інженера до агронома. Гляньте на символіку хрестів, на Тризуб, на надгробні написи! Що ж, упокоєні — зрадники?

Читайте натхненну поезію Романа Бабовала, Кузьми Дмитрика, Зоряни Коваль, Гані Шпинди-Дибайло. Читайте прозу Ірини Сенік, переклади Ан-

Фото з архівів

дрія Свірка. Перегляньте хоча б “Вісті УДК”. Радійте картинам Світлани Лебіги-Ляшук, Анни та Люби Рожак, Надії Сенічак, Ліди Торган, Мирослави Шпинди, спогляньте на ікони Магди Дмитрик-Гойбрехтс, відкрийте чудові колекції родини Галабурди, фото й фільми Богдана Качмарського. Це тільки кілька творців. Усі вони черпали натхнення в батьківській та у власній українськості.

“Українська Бельгія” дала для своєї прибраної батьківщини не одного науковця. Це і вчителі, і викладачі вищих навчальних закладів, і лікарі, і юристи, і фахівці різних галузей та сфер діяльності. Та мимоволі думка мучить: якби всі ті українці, котрі ані не соромились свого українства, ані не боялися виступати за єдину соборну державу, якби засновники української діаспори не були видворені, гнані, переслідувані, убиті, Україна, може, не стала б жертвою фальшивих ідеологій і шовіністичних імперіалізмів?

Так, справді, щось було більше за українських емігрантів, це була їхня Батьківщина, Україна. Цього не відбереш. Від скромної народної домівки до святкової зали, від іконостасу до храму, від організування молодіжних таборів до протестних мітингів, від відзначення пам’ятних дат до гуманітарної допомоги, від інформаційної газетної статті до наукової книжки... Свідками цієї праці є православний храм Святого Архангела Михаїла і католицький храм Святого Івана Хрестителя на Лімбурщині та їхні приміщення для громадської діяльності, “Франкополе”, громадські будинки у Вамі, Шарлеруа, Рокурі, Брюсселі, Лювені, Звартсберзі, Буссуа. Щонайменше три покоління намагалися, щоб та Україна, яка була присутня в їхньому серці, була і фізично

присутня в їхньому оточенні і серед бельгійців.

Тим часом ця спадщина, ці здобутки-надбання українців, ці церкви, каплички, будинки, архіви, сама пам’ять усього того, що було, — усе перебуває в небезпеці. Дещо вже зникло або зліквідовано.

Адже нині ситуація зовсім змінилася. Проголошення незалежності України стало причиною великого зламу в діаспорі, в її способі існування. Їй здавалося, що вона природно передасть смолоскип українцям з України. А тут... нас не люблять в Україні, де далі активно поширюється ніби “колишня” радянська пропаганда. Ми — підозрілі. Нам не довіряють. Схвалені закони на підтримку діаспори — це слова. Як же до нас претензії? Діаспора лиш уміє навчати інших. Її гуманітарна допомога — вибрик скупі людшини для неіснуючих жебраків.

Ми таки не були розсудливими. Так, ми маловірні. По-українському якось ми даємо собі раду. А російською? Мова оця нам зовсім чужа, це мова окупанта!

Отак настала загальна демобілізація. Оте проголошення Української держави, вільної, незалежної — це мало б бути постійне свято! Тим часом, скільки пропаганди ілюзій! Скільки втрачено надій! Тут, на чужині, а надто там, на омріяній Батьківщині!

І поглибився процес невідрадної асиміляції — оця трагедія для будь-якої діаспори, коли залишаються лише могікани похилого віку, а внуки і правнуки ахають та охають на триколісному ровері. На кому лежить відповідальність за таке сумне явище?

Насправді, ми були сліпі. Діаспора не побачила чи не хотіла або не встигла побачити, що часи

змінюються, і звичай також! Що організаційні схеми, які протягом десятків років керували громадою, застаріли! Що принцип “на громадських засадах” не влаштовує молодь, бо ним надуживали, ба більше, той принцип ще й поблажливо підтримує некомпетентність! Що самий склад діаспори змінювався через мішані шлюби! Що патріотизм у тихому світі глухо вмирає. Та, нарешті, що велична мета була куца, як та свобода, яку бачили у формі ласого шматка сала! Одне слово — ми не осмислили майбутнього. Чи треба дивуватися, що посади в організаціях залишалися вакантними?

Проте гадалося, що, може, настане відлига. У середині 90-х років надійшла чергова (третя) хвиля з України — цього разу іммігрантів-заробітчан, із документами та без, за якими почала полювати державна імміграційна служба й поліція. Влаштовували облави. Садити в літак і повертати додому. Скільки їх було, скільки їх є? Ніхто точно не відає. Тепер до них звикли, за ними відкрито вже не полюють, як за романами. Працевдаві їм довіряють. А проте їх найменше видно і про них найменше знають, хіба щонеділі цілими юрбами зійдуться в Парижі, у Шевченківському сквері. Чи це з їхнього боку вияв сором’язливості або обережності? Чи це просто відмова від непотрібних ускладнень, настільки саме життя заробітчанина складне?

Так думати — це забути, ким емігранти-біженці були, коли намагалися уникати в таборах “совітські” облави, коли не один міняв невідгдану національність на польське громадянство, фальшував дату і місце народження, стояв із порожніми руками на кишенях перед імміграційними комісіями.

Та ще є колосальна різниця — вчора й нині. Іммігрант не покинув України, він приїхав до Бельгії. Емігрант не приїхав до Бельгії, він покинув Україну. Вчора український біженець був вигнанцем і оплакував втрачену Батьківщину, а його діти тужили за Батьківщиною. Нині заробітчани мають свою Державу, хоч якою б вона була (а масовий виїзд людей за кордон у пошуках праці не є ознакою благополуччя в країні). Вчора емігрант уникав будь-яких зв’язків із родиною в Україні, аби її не звинувачували в налагодженні взаємин з “ворогом народу”. Сьогодні іммігранти мають своє посольство, яке за потреби захистить їх, працюють мобілки, Інтернет. Ці вільно їздять туди, а ті сюди без перешкод, хіба на кордоні полаяються, бо величезні черги. Заробітчанину не загрожує ані розстріл, ані ГУЛАГ. Учора емігрантові громадська організація була потрібна, там він почувався в безпеці й корисним. Нині контакт з Україною — постійний, тривкий, мирний.

І так всі — емігранти, іммігранти — переконуються, що організоване життя непотрібне. Та є цінності, що їх треба не тільки шанувати словами, а й плекати, — моральні, духовні, національні. Сто років української діаспори в Бельгії доводять, що ми були ефективними, коли співпрацювали разом. Українське життя в Бельгії — це наш міст в Україну, наш вияв пошани до рідної землі наших батьків і до їхнього національного заповіту, до нашого народу.

Моя дорога Канада

Олесь МАРКОВИЧ

У багатьох казках існують різні засоби для відмикання замків — чи то заповітне слово, чи якась там “розрив-трава” — одним словом, замки з послужливим клацанням тут-таки і відчиняються, а рипучі металеві чи камінні двері покірно запрошують увійти. І у мене, в цілком реальному житті, а не у якийсь там вигадці, завівся свій секрет долання перешкод, правда, замки його не дуже-то й бояться, хіба що на людей певної категорії він діє безвідмовно. І ця категорія називається “українці”.

У телефонній слухавці щечече російською мовою жіночий голосок. Мені пропонують на вигідних умовах підключення до Інтернету. Я мовчки слухаю привабливе щечетання, а потім кажу: — Ви пробачте мені, але я народився і виріс у Канаді, тому зі сказаного вами мало що зрозумів. Чи не могли б ви повторити все українською мовою?

Я майже фізично відчуваю у голосі щечетушки нотки надзвичайної поваги до мене і Канади, хоч у Канаді я зроду не бував, і знаю лише, що вона розташована на півночі американського континенту, і що там живе велика громада українських емігрантів.

І милий голосок повторює мені рекламну спокосу чистою українською мовою.

Я роблю подібну містифікацію не вперше. Спочатку мені було ніяково обманювати своїх співвітчизників, але від частого вжитку власної “розрив-трави” я призвичаївся і навіть дозволяю собі часом для колориту вставляти одне-друге англійське слово: “sorry” або “thank you”.

Діє.

І що дивно, я вже й сам починаю почуватися таким собі “канадійцем”.

Тим часом почав вдаватися до національної мімікрії не лише у телефонних розмовах.

— Как записать вашу фамилию? — питає мене довготелесий сільський юнак в українській міліцейській формі біля вікна перепусток у відділку міліції по Московській, 30 Печерського району Києва. Російська мовова українського селянина, напевно, така, як моя канадська. Я намагаюся зробити заклопотаний вигляд і майже присоромлено додаю про нещастя бути неповнолітнім українцем із Канади. Ми гарно порозумілись українською, але підіймаючись сходимо на другий поверх, я обертаюсь і кажу:

— Пане сержанте, я вибачаюсь, але в Канаді я був так, як і ви. Скажіть, ваше село вже повністю перейшло на російську? Мені зі сходів не видно, чи хлопець почервонів.

— У нас не заприщяца гаваріть па-русскі.

Завершивши свої справи, повертаюся на перший поверх до виходу через турнікет.

Довготелесий сержант, чомусь ніяково усміхаючись, наче вибачаючись за нашу недавню “канадську історію”, запитує українською, чи я залагодив свої справи.

Я дякую за турботу і додаю: — Пане сержанте, у одній із п’єс Марка Кропивницького хтось із персонажів говорить: “Ви гарно говорите по-московському, тільки по-нашому “гекаете”.

До зустрічі в моїй дорогій Канаді! “Welcome!”

“З рук учасників дійства полетіли в небо голуби як символ невинно убієнних душ захисників і мирних мешканців гетьманської столиці”.

Батурин плакав дощем...

13 листопада, у 304-ту річницю знищення гетьманської столиці московським військом, місто плакало дощем. Розпочався День пам'яті Батурина церковним поминальним передзвоном і панахидою у Воскресінській церкві, усапальниці останнього нашого гетьмана Кирила Розумовського. Відслужив панахиду митрофорний протоієрей о. Георгій. Зібралися представники громадськості міста, працівники заповідника “Гетьманська столиця”, викладачі й студенти Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка.

У церкві Воскресіння Господнього на Цитаделі відбувся поминальний молебень митрофорним протоієреєм о. Романом. Були присутні представники козацьких організацій із Батурина, Котопта, Прилук та інші.

Мітинг-реквієм біля пам'ятника “Гетьманська столиця” розпочався літєєю, потім присутні поклали квіти до пам'ятника жертвам Батуринської трагедії, низько вклонившись подвигу і страдництву Батурина 1708 року.

Про історичний аспект трагедії розповіла присутнім науковий співробітник відділу “Цитадель” Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця” Марина Хармак, говорили про історію і сьогодення Батурина очільники району, міста, гості. Злетів у небо спів бандуристки Аліни Базалій із Батуринської філії Бахмацької школи мистецтв, пісні на козацьку та патріотичну тематику виконали учасниці народного батуринського фольклорно-обрядового ансамблю “Козацька душа”. З рук молодих учасників дійства полетіли білосніжні голуби як символ невинно убієнних душ захисників і мирних мешканців гетьманської столиці. Продовжився захід у Гетьманському будинку. Виставку “Загибель Батурина очима сучасних художників” презентувала її куратор Олена Харченко, про підсумки XI туру акції “Подаруй заповіднику експонат!” розповіла зберігач фондів заповідника Надія Ярмук. На завершення заходів було продемонстровано два фільми в лекційній залі музею археології Батурина “Іван Мазепа. Обличчя купюри” та “Батурин — козацька столиця”.

НІКЗ “Гетьманська столиця”

СЛОВО *Просвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2013

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олексій ЯЩУК
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у листопаді — 18800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

